

IZVJEŠTAJ

u okviru projekta:

**Romkinje
za
život bez nasilja**

**Odgovor institucija
na nasilje u porodici**

PRAVA ZA SVE
učinimo ljudska prava stvarnim

M. Mustafe Bašeskije 12/II
Tel/Fax: 033 203 070
Tel/Fax: 033 200 736
E-mail: rights_for_all@open.net.ba

Web: www.rightsforall.ba

ICVA Sarajevo
Radićeva 1/II
Tel: +387 33 210 201
Fax: +387 33 668 297
E-mail: icva@bih.net.ba

Website: www.icva-bh.org

PRAVA ZA SVE
učinimo ljudska prava stvarnim

ROMKINJE ZA ŽIVOT BEZ NASILJA
Odgovor institucija na nasilje u porodici

Sarajevo, novembar, 2011. godine

ROMKINJE ZA ŽIVOT BEZ NASILJA

Odgovor institucija na nasilje u porodici

Ovaj Izvještaj sačinili:

Prava za sve

u saradnji sa

Inicijativa i civilna akcija (ICVA)

i grupom Romkinja liderica, predstavnica organizacija civilnog društva
(abecednim redom):

Bolja budućnost (Tuzla), Budi mi prijatelj (Visoko), Centar za majke Nada (Kakanj), Centar za majke Utjeha (Zenica), Kali Sara (Sarajevo), Ponjir (Ključ), Romano Centro (Zenica), Romska suza (Srebrenica), Romska djevojka/Romani Ćej (Prnjavor), Veseli brijeg (Banja Luka)

Izradu i izdavanje ovog izvještaja podržao:

Stajališta iznesena u ovoj publikaciji su isključivo stavovi autora i ne odražavaju nužno stajališta UN Fonda za okončanje nasilja nad ženama, UNIFEM-a, Ujedinjenih naroda ili bilo koje UN agencije.

SADRŽAJ:

I UVOD	5
II ROMKINJE ZA ŽIVOT BEZ NASILJA	5
III CILJ I METODOLOGIJA IZRADE IZVJEŠTAJA	6
1. POLITIKE I ZAKONSKI OKVIR U BORBI PROTIV NASILJA U PORODICI	9
2. POLOŽAJ ROMKINJA I NASILJE U PORODICI	11
3. ODGOVOR INSTITUCIJA NA PORODIČNO NASILJE	13
4. ŽENSKJE PERSPEKTIVE - ISKUSTVA PROGRAMA U ROMSKIM ZAJEDNICAMA	21
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	26
6. ANEKS	31
Tim Romkinja liderica i predstavnica romskih (ženskih) nevladinih organizacija koje su učestvovala u izradi Izvještaja	
<i>LITERATURA KORIŠTENA U IZRADI OVOG IZVJEŠTAJA</i>	32

I UVOD

Ovaj izvještaj o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici kroz odgovor institucija nastao je u okviru projekta „Romkinje za život bez nasilja“ koji, već dvije godine u BiH, provode partnerske organizacije „Prava za sve“ i „Inicijativa i civilna akcija“ (ICVA) u saradnji sa deset Romkinja liderica i predstavnica romskih (ženskih) nevladinih organizacija, uz podršku Fonda Ujedinjenih naroda za okončanje nasilja nad ženama.¹

Već dugi niz godina ženske nevladine organizacije ukazuju da je nasilje i diskriminacija nad ženama, naročito nasilje u porodici, ozbiljan društveni problem sa posljedicama na ekonomiju i prosperitet zemlje. S druge strane, u javnom prostoru sveprisutan je stav da se bosanskohercegovačko društvo treba baviti ozbiljnim pitanjima kao što su ekonomska i socijalna kriza, posljedice rata i tranzicije dok su prava žena da žive bez nasilja ili diskriminacije često tretirana kao sporedna pitanja. Tome treba pridodati neusaglašeno i proturječno zakonodavstvo koje tretira nasilje nad ženama ili/i prava žena, nedostatak finansijskih i drugih resursa za provođenje ovih zakona i usvojenih politika, te problemi u primjeni multidisciplinarnog pristupa nasilju od strane različitih institucija. Ekonomska i socijalna neravnopravnost žena, siromaštvo i patrijarhalna tradicija prisiljava žene da ostanu u nasilnoj vezi. Žene u BiH često nemaju izbora.

Unutar rasprave o ravnopravnosti žena i njihovom pravu na život bez nasilja malo i rijetko se govori o položaju i pravima Romkinja. Višestruka diskriminiranost Romkinja, otežan pristup pravu na obrazovanje, visoki procent nezaposlenih Romkinja, njihova društvena i posebno politička marginalizacija su pitanja kojima se institucije površno i rijetko bave. Čak i unutar nevladinog sektora malo je programa namijenjenih osnaživanju i ostvarivanju ravnopravnosti Romkinja unutar zajednice i BiH društva. Rijetke Romske nevladine organizacije imaju projekte fokusirane na prava žena, a tek nekoliko organizacija su programski orijentisane na prava žena, borbu protiv diskriminacije ili/i nasilja nad ženama. Samo rijetke Romkinje liderice učestvuju na indirektan način na donošenje zakona i politika koje se usvajaju radi poboljšanja položaja Roma ili žena u BiH.

Romkinje se rijetko obraćaju za zaštitu i pomoć institucijama zbog nasilja u porodici. Žene ne znaju gdje i kako da ostvare svoja prava. Često ne znaju da im pripada pravo na život bez nasilja i diskriminacije. Zbog ekonomske neravnopravnosti i siromaštva, višestruke diskriminacije u društvu i patrijarhalne tradicije veliki broj Romkinja ne može i ne zna da (pre)živi izvan porodice i zajednice. Romkinje koje nemaju obrazovanje niti izvor prihoda nemaju izbora i trpe nasilje.

II ROMKINJE ZA ŽIVOT BEZ NASILJA

Projekt „Romkinje za život bez nasilja“ nudi neke od mogućih rješenja na uočene probleme. Ciljevi projekta su osnaživanje Romkinja liderica i romskih zajednica za borbu protiv diskriminacije i nasilja nad ženama.² S druge strane projekt ima za cilj uključivanje Romkinja i njihovih organizacija u procese donošenja zakona i politika. U prvoj godini aktivnosti, u okviru ovog projekta, tim od dvanaest Romkinja liderica i predstavnica romskih (ženskih) organizacija prošle su obuku u okviru koje su, uz mentorsku podršku partnerskih

¹ United Nation Trust Fund to End Violence Against Women.

² Većina Romskih organizacija uključenih u ovaj projekt dosad se nije direktno bavila problemom nasilja u porodici. U većini slučajeva organizacije su imale aktivnosti sa fokusom na ekonomske i socijalne probleme Roma. Tek nekoliko organizacija radilo je na problemu nasilja u porodici.

organizacija, razvile i provele terensku aktivističku anketu o nasilju u porodici i položaju Romkinja u BiH. Rezultati su objedinjeni u Izvještaju o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH³ koji je predstavljen nadležnim organima i javnosti kroz javne diskusije u cijeloj BiH krajem 2010. godine. Preporuke sa ovih diskusija bile su osnovom za izradu ovog izvještaja, te će biti nadalje korištene u zagovaranju poboljšanja položaja Romkinja u BiH društvu i bolje zaštite žena od nasilja u porodici.

Početakom 2011. godine, nastavljene su aktivnosti na podizanju kapaciteta Romkinja liderica i predstavnica romskih (ženskih) organizacija kroz obuku i provođenje programa u 10 romskih zajednica u BiH. Ovaj program podrazumijeva provođenje edukativnih sastanaka u zajednicama i pružanje osnovnih informacija i podrške ženama žrtvama porodičnog nasilja. Pristup je učesnički te kreiranje i provođenje programa u zajednici podrazumijeva direktno učešće tima Romkinja liderica i redovnu mentorsku podršku projektnih partnera.

Provođenje programa u zajednicama potvrdilo je ranije istraživanje da zbog nedostatka znanja o pravima i mehanizmima zaštite, te nepovjerenja u rad institucija veći broj Romkinja ne prijavljuje slučajeve porodičnog nasilja; Višestruka diskriminacija Romkinja utiče i na njihovu odluku da prijave slučaj ili/i napuste nasilne partnerske odnose. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici je jednak za sve, ali u slučaju Romkinja nedostatak obrazovanja, zaposlenja i stanovanja, te višestruka diskriminacija od strane zajednice a naročito BiH društva, dodatno izolira žrtve porodičnog nasilja. Stoga, strateški dokumenti o unapređenju položaja Roma u BiH kao i Gender akcioni plan i Strategije za borbu protiv nasilja u porodici na svim nivoima moraju biti revidirani a položaj Romkinja mora biti razmatran sa odgovarajućom pažnjom.

III CILJ I METODOLOGIJA IZRADE IZVJEŠTAJA

Ovaj Izvještaj usmjeren je na (interventne) mehanizme zaštite i pomoći za žrtve nasilja kakav postoji unutar/između državnih institucija (prvenstveno centara za socijalni rad i policije) i nevladinih organizacija te na iskustva i mišljenja profesionalaca i aktivista o ovom mehanizmu i mogućnostima za njegovo unapređenje. Također, fokus interesa su bila iskustva i potrebe žena Romkinja žrtava nasilja u porodici, kao i iskustva tima Romkinja liderica u provođenju programa u zajednicama uključujući pružanje informacija Romkinjama u individualnim slučajevima nasilja u porodici.

U izradi Izvještaja korištena metodologija koja podrazumijeva: a) pregled domaćih zakona i politika o rodnoj ravnopravnosti i nasilju u porodici, te politika u oblasti poboljšanja položaja Roma/Romkinja na nivou BiH i nivou entiteta; b) razgovore sa predstavnicima policije, ministarstava za unutarnje/unutrašnje poslove, centra za socijalni rad, aktivistica i profesionalki u nevladinim organizacijama koje već dugi niz godina pružaju pomoć i servise ženama i djeci žrtvama nasilja, kao i aktivistica romskih ženskih/romskih nevladinih organizacija; i c) pregled iskustava tima Romkinja liderica u provođenju programa u Romskim zajednicama i iskustva Romkinja žrtava porodičnog nasilja.

Zbog pitanja nadležnosti i postojanja različitosti između zakonodavstva koje tretira nasilje u porodici u entitetima te zbog poznavanja situacije i iskustava sa terena koji ukazuju na razlike u rješavanju slučajeva nasilja fokus izvještaja su po jedan veći i jedan manji grad u oba entiteta i to: Banja Luka, Prnjavor, Zenica i Visoko.

3 Više o istraživanju i rezultatima: Izvještaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH, „Prava za sve“ u partnerstvu sa „ICVA“ i grupom Romkinja liderica, predstavnica organizacija civilnog društva, novembar 2010. godine, dostupno na www.pravazasve.ba

ZAHVALJUJEMO SE na odvojenom vremenu i podijeljenom iskustvu predstavnicima državnih institucija: Centara za socijalni rad u Banja Luci, Zenici, Visokom i Prnjavoru, Ministarstvima za unutarne/unutrašnje poslove u Banja Luci i Zenici, Policijskim upravama/stanicama u Prnjavoru, Zenici i Visokom, inspektorima za seksualne i krvne delikte (nasilje u porodici) u Banja Luci, Zenici. Posebno se zahvaljujemo predstavnicama ženskih nevladinih organizacija Medica, Zenica i Udružene žene, Banja Luka, Mr.sc. Fatimi Bećirović socijalnoj radnici u Vive Žene, Tuzla, kao i predstavnicama romskih (ženskih) organizacija, naročito u Banja Luci, Zenici, Visokom i Prnjavoru, ali i Sarajevu, Ključu, Tuzli, Kaknju i Srebrenici na nesebičnoj podršci i pomoći prilikom izrade ovog Izvještaja. Posebno se zahvaljujemo ženama na spremnosti da sa nama podjele svoje životne priče i iskustva.

1. POLITIKE I ZAKONSKI OKVIR U BORBI PROTIV NASILJA U PORODICI

Nasilje u porodici je zabranjeno kao krivično djelo u Bosni i Hercegovini (BiH). Nadalje, nasilje u porodici je regulisano kroz nekoliko zakona. Zakon o ravnopravnosti spolova⁴ zabranjuje, između ostalog, nasilje u porodici kao oblik diskriminacije i nasilja po osnovu spola. Nadležne vlasti obavezne su da „preduzmu odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprečavanja nasilja na osnovu spola u javnoj i privatnoj sferi života, te da obezbjede instrumente pružanja zaštite, pomoći i naknade žrtvama⁵.“ Nasilje u porodici je zabranjeno i kažnjivo prema Krivičnim zakonima u oba entiteta.⁶ Oba entiteta usvojili su posebne zakone u ovoj oblasti: Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH⁷ i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS⁸ sa ciljem osiguranja zaštite žrtava nasilja po hitnom postupku i bez komplikovane procedure. Oba zakona definišu porodicu i nasilje u porodici, te predviđaju izricanje zaštitnih mjera.⁹ I Porodični zakon u oba entiteta predviđa zaštitu porodice od nasilja kroz različite odredbe.¹⁰

Usvojena je Strategija prevencije i borbe protiv nasilja u porodici na nivou BiH za period 2009-2011, te entitetske strategije: Strategija za borbu protiv nasilja u porodici u RS do 2013. godine i Strateški plan za prevenciju nasilja u porodici za FBiH u periodu 2009-2010. godine. Poglavlje XI BiH Gender akcionog plana (GAP)¹¹ predviđa niz aktivnosti sa ciljem iskorjenjivanja nasilja nad ženama i muškarcima u javnoj i privatnoj sferi, uključujući i nasilje u porodici. U nekim područjima su potpisani i Protokoli intervencija u slučajevima nasilja u porodici koje podrazumijevaju zajedničko djelovanje niza institucija i nevladinih organizacija nadležnih za rješavanje problema nasilja u porodici.¹²

BiH nema pouzdane metode za prikupljanje podataka pa tako ni pouzdane statistike u vezi sa porodičnim nasiljem. Stoga je teško govoriti o broju žena koje trpe nasilje u porodici, niti se može sa sigurnošću govoriti o rezultatima primjene usvojenih zakona i politika u ovoj oblasti. Naročito je teško pouzdano utvrditi broj žena koje trpe nasilje u odnosu na broj žena koje prijave nasilje, a zatim i odnosa broja prijavljenih slučajeva u odnosu na broj predmeta i načina na koji su takvi predmeti završeni na sudovima u BiH.

Prema dostupnim podacima iz nadležnih sudova u FBiH, u periodu od 2006-2010. godine, zabilježeno je ukupno 1275 predmeta na osnovu krivičnog djela nasilje u porodici. Od toga u najvećem broju slučajeva izrečene su uslovne osude, a u mnogo manjem broju su izricane novčane kazne, te kazne zatvora i ostale krivične sankcije.¹³ U periodu od 2006. do 2010. godine u FBiH podnesen je 391 zahtjev za izricanje zaštitnih mjera prema Zakonu o zaštiti od

4 Član 6. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH (prečišćeni tekst), „Službeni glasnik BiH“ br. 32/10

5 Član 6. stav (4) Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH

6 Član 222. „Nasilje u porodici“, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), „Službene novine FBiH“ br. 36/03, 21/04 i 18/05 i Zakon o krivičnom postupku FBiH „Službene novine FBiH“, broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 64/07, član 142a, Odjeljak 4. „Mjere zabrane“ propisuje mjere koje se mogu odnositi i na slučajeve nasilja u porodici;

Član 208. „Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici“, Krivični zakon Republike Srpske (RS), „Službeni glasnik RS“, broj 49/03, i Zakon o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS“ br. 50/03, 115/04, 29/07 i 68/07 koji propisuje mjere zabrane: zabrana posjećivanja određenih mjesta ili područja i zabrana sastajanja sa određenim licima.

7 Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH „Službene novine FBiH“ br. 22/05 i 51/06

8 Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS „Službeni glasnik RS“ br. 118/05 i 17/08

9 Zaštitne mjere su: udaljenje nasilnika iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor; zabrana približavanja žrtvi nasilja; osiguranje zaštite osobe izložene nasilju; zabrana nasilniku da uznemirava ili uhođi osobu izloženu nasilju; podvrgavanje nasilnika obaveznom psihosocijalnom tretmanu (u ustanovu koju odredi sud); podvrgavanje obaveznom liječenju nasilnika od ovisnosti; i obaveza društveno korisnog rada nasilnika u korist lokalne zajednice (Zakon u RS predviđa i ovu mjeru)

10 Porodični zakon RS („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02) i Porodični zakon FBiH (Službene novine FBiH br. 35/05)

11 Poglavlje XI „Nasilje u porodici, nasilje na osnovu spola, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i trgovina osobama (trafficking)“

12 Protokoli su potpisani u Banja Luci, Kantonu Tuzla, Sarajevo, Zenica, dok Protokoli u Mostaru, Bihaću i Goraždu su u toku izrade, odnosno izmjene i dopune.

13 I to: uslovne osude su izrečene u ukupno 1046 slučajeva ili 76,85%, slijede novčane kazne u ukupno 143 slučaja ili 10,50%, kazne zatvora u ukupno 131 slučajeva ili 9,55%, i na kraju ostale krivične sankcije u 42 slučaja ili 3,08%)

nasilja u porodici, a sudovi FBiH su izrekli 103 zaštitne mjere. Najveći broj izrečenih zaštitnih mjera je mjera zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju (72,81%).¹⁴ Sudovi rijetko izriču zaštitne mjere osiguranja zaštite osobe izložene nasilju kao i obaveznog psihosocijalnog tretmana.¹⁵

Prema dostupnim podacima u periodu od 2006-2008, odnosno 2009 u RS za krivično djelo nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici su pokrenuta 1248 postupaka.¹⁶ U periodu od 2006-2008 od 993 pokrenuta predmeta po osnovu krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici završena su 664 predmeta, od čega 614 osuđujućim presudama, od čega 521 uslovna osuda, 56 kazni zatvora i 40 novčanih kazni. Državni izvještaj navodi „primjetan je konstantan rast, na godišnjem nivou, predmeta koji se odnose na prekršajne radnje nasilja u porodici, a koji su procesuirani u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske.“¹⁷ Nadalje, navodi se da je u periodu od 2006. – 2009. godini je pokrenuto 1922 prekršajna postupaka, od čega je završeno 922 predmeta. Nema detalja o strukturi završenih predmeta ali se navodi da među osuđujućim presudama dominiraju kao prekršajne sankcije novčane kazne i uslovne osude.¹⁸

Ne postoji jedinstven sistem prikupljanja i obrade podataka o slučajevima nasilja unutar nevladinog sektora. Međutim, organizacije koje imaju Sigurne kuće prikupljaju podatke putem evidentiranja broja žena korisnica sigurne kuće, korisnica besplatne pravne i psihološke pomoći, SOS telefona i sigurnih kuća za žene i djecu žrtve nasilja u BiH. Sem toga, nevladine organizacije koje imaju Sigurne kuće svoje evidencije o broju korisnica/žrtava nasilja po potrebi dostavljaju nadležnim ministarstvima i Gender Centrima. Podaci nevladinih organizacija koje rade na pružanju pomoći i podrške ženama žrtvama nasilja ukazuju na kontinuirano povećanje broja žrtava nasilja u porodici.¹⁹

Nadalje, organizacije ukazuju na javnu percepciju nasilja u porodici koja je još uvijek stereotipna i odražava nerazumijevanje problema. „Veoma su česti članci i izvještaji u BiH medijima u kojima se od strane novinara i novinarki, kao i njihovih sagovornika i sagovornica, koji su nerijetko profesionalci i profesionalke koji direktno rade sa ženama žrtvama nasilja, ističe da su ključni uzroci nasilja nad ženama u porodici nizak društveni i ekonomski status, alkoholizam, korištenje droga i sl.²⁰ Izjave profesionalaca i profesionalki u medijima često direktno upućuju na nedostatak senzibilisanog pristupa u radu sa ženama žrtvama nasilja i odsustvo stvarne podrške, te praksu po kojoj se djela nasilja nad ženama u porodici tolerišu i počinioци nasilja ne procesuiraju i sankcionišu.“²¹

Brojni su činioci koji doprinose pojavi nasilja nad ženama. BiH je siromašna zemlja sa velikim brojem nezaposlenih. „Više od 300.000 građana živi u stanju socijalne potrebe, a nemaju nikakvu socijalnu podršku ili je ona minimalna.“²² Svjetska zdravstvena organizacija

14 Prema podacima iz Četvrtog i petog periodičnog CEDAW izvještaja Bosne i Hercegovine, maj 2011. godine, dostupno na http://www.arsbih.gov.ba/images/documents/cedaw_4_5_bhs.pdf

15 Tako npr. u Kantonu Tuzla u periodu od donošenja zakona pa do 2010. izrečene su 4 zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelaca nasilja.

16 Ibid. Detaljni podaci za RS u ovom Izvještaju dostupni su za period 2006-2008. Za 2009 dostavljen je samo ukupan broj pokrenutih postupaka na sudovima. Podaci za 2010. godinu nisu navedeni u spomenutom Izvještaju.

17 Ibid.

18 Ibid.

19 „Nasilje nad ženama i trgovina ženama.“ Autorica: Natalija Petrić (sa preporukama za dio Trgovina ženama: Mara Radovanović), „Alternativni izvještaj o implementaciji CEDAW konvencije i ženskim ljudskim pravima u BiH,“ grupa nevladinih organizacija, oktobar 2010. godine, dostupno na: www.pravazasve.ba/bos/dw/alternativni_izvjestaj.pdf

20 Ibid.

21 Ibid. Na primjer, u članku pod nazivom „Siromaštvo uzrok nasilja u porodici“ objavljeno u dnevnim novinama „Glas Srpske“ 2. Juna 2010.g., citirana je pravnica Centra za socijalni rad iz Prijedora, koja izjavljuje „Imali smo samo prošlog mjeseca četiri slučaja u kojima su žrtve bile četiri žene i četvoro djece. Trudimo se da im za početak pružimo utočište u našem prihvatilištu, gdje se zadržavaju oko 72 časa. Za to vrijeme nastojimo da slučaj riješimo kroz razgovore sa onima koji su izazvali nasilje. U nekim slučajevima vratimo žrtvu kući. Ako to one ne žele smještamo ih u sigurnu kuću, gdje mogu ostati i do četiri mjeseca... kaže M.T. dodajući da su uzroci nasilja uglavnom alkohol i siromaštvo.“

22 „Izvještaj o stanju ljudskih prava u BiH za period januar – decembar 2010. godine,“ Helsinški komitet za ljudska prava u BiH, dostupno na <http://www.bh-hchr.org/izvjestaji.htm>

procjenjuje da je 400.000 ili svaka deseta osoba u BiH oboljela od PTSP-ja od kojih većina nije adekvatno zdravstveno zbrinuta. Moraju se istaći i drugi značajni faktori kao što su nekažnjivost i nedostatak restriktivnih mjera te odgovor društva koje se ogleda u „toleranciji zajednice na nasilje prema ženama i u porodici, u nepostojanju društvenih akcija i sankcionisanja ponašanja nasilnika (što bi se moglo shvatiti kao državno saučestvovanje i/ili manjak brige za zaštitu žena, dece, starih i drugih izloženih grupa)²³“ te „u nedostatku zakonskih rješenja koja uzimaju u obzir specifične situacije koje povećavaju rizik za nasilje prema ženama (kao što su imigracija i izbeglištvo ili diskriminacija na osnovu drugih ličnih svojstava).“²⁴

2. POLOŽAJ ROMKINJA I NASILJE U PORODICI

Romkinje u BiH su izložene višestrukoj diskriminaciji. Romkinje su diskriminirane po osnovu pripadnosti Romskoj nacionalnoj manjini, po osnovu spola/roda, po osnovu svog socijalnog porijekla ili statusa, itd. Terenska aktivistička anketa koja je provedena 2010. godine²⁵ ukazala je na poražavajuće nizak nivo obrazovanja Romkinja. Više od polovina ispitanica ili nisu završile ili imaju samo osnovnu školu.²⁶ Samo manji broj žena je završio srednju a izrazito mali broj ima višu ili visoku školu.²⁷ Rezultat ograničenog pristupa obrazovanju je i visoka stopa nezaposlenosti. Ogromna većina ispitanica je nezaposlena ili radi u neformalnom sektoru.²⁸ Potresne su priče žena koje govore:

„Nemam završenu školu. Da imam bar završenu osnovnu školu mogla sam se negdje zaposliti kao čistačica. Prodajem na pijaci, imam svoje mušterije. Bježim od inspekcije. Zarađujem. I to je neki posao. Kupim papuče za dvije marke, prodam za četir’ i kupim kutiju cigara. Bolje to nego da sjedim na cesti i prosim.“

Težak položaj Romkinja ističe državni Četvrti i peti periodični Izvještaj o primjeni Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama koji pokriva period od 2006-2010. U Izvještaju se kaže: „oko 90% Romkinja nema nikakav pristup zdravstvu, socijalnoj zaštiti i zaposlenju. Broj djevojčica Romkinja koje pohađaju osnovnu školu je izrazito mali u odnosu na broj dječaka (odnos je 3:7 u korist dječaka). Broj djevojčica koje napuštaju osnovnu školu veći je od broja dječaka. Iako se realizuju brojni programi, podržani od strane međunarodnih organizacija i agencija UN-a, usmjereni na rješavanje problema romske populacije u BiH, još uvijek nisu zaživjeli djelotvorni programi koji bi sistemski unaprijedili obrazovanje i zapošljavanje djevojčica i žena romske nacionalnosti, te njihov pristup zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti.“²⁹

Ovakav pasivan stav u kojem državne institucije očekuju da međunarodne agencije ili sami Romi/Romkinje riješe nagomilane probleme vidljiv je i u drugim politikama i akcionim planovima koji su usvojeni u BiH. Stav prema Romkinjama i njihovom položaju možda najbolje ilustruje Strategija za rješavanje problema Roma u BiH, donesena u sklopu Dekade Roma, kao osnovni dokument sa ciljem unapređenja položaja Roma u BiH, koja razmatra

23 Tanja Ignjatović, „Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: Model koordiniranog odgovora zajednice.“ Rekonstrukcija Ženski fond, Beograd, 2011.

24 Ibid.

25 Više o istraživanju i rezultatima u Izvještaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH, „Prava za sve“ u partnerstvu sa „ICVA“ i grupom Romkinja liderica, predstavnica organizacija civilnog društva, novembar 2010. godine, dostupno na www.pravazasve.ba

26 Anketa je provedena na uzorku od 609 ispitanica u više od 20 romskih zajednica u BiH, pri čemu 17,79% ispitanica je izjavilo da nije pohađalo osnovnu školu a daljih 27,34% nije završilo osnovnu školu. 31,13% ispitanica je završilo samo osnovnu školu.

27 Rezultati ankete pokazuju da je srednju školu završilo 19,76% ipitanica a sam 2,3% ispitanica je završilo višu ili visoku školu.

28 87,18% ispitanica iz ove ankete je nezaposleno, 9,8% je izjavilo da rade „na crno,“ a 7% da prose i tako se izdržavaju. Samo 8,40% ispitanica je izjavilo da je zaposleno.

29 Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaja Bosne i Hercegovine, maj 2011. godine, str. 65., korišteni podaci iz Izvještaja Ministarstva finansija i trezora BiH i Tima Ujedinjenih nacija u BiH „Napredak u realizaciji Milenijumskih razvojnih ciljeva u BiH,“ 2010. godine.

pitanje rodne ravnopravnosti u sklopu poglavlja 13. "Demografsko-populaciona politika, porodični odnosi, ravnopravnost spolova i prava djeteta."

Ovakav pristup rodnoj ravnopravnosti Romkinja koja se tretira unutar rasprave o populacionoj politici i „postizanja optimalnog i održivog nataliteta“ kao preduslova za sretno djetinjstvo romske djece krajnje je zabrinjavajući.³⁰ Stiče se utisak da je za prava Romkinja jedini problem brojnost porodice i da bi bez ili sa manjim brojem djece imale veći obim prava ili bolji pristup pravima. Insistiranje na programima promoviranja tzv. „odgovornog roditeljstva“ predstavlja indirektno kršenje ljudskih (reproduktivnih) prava Romkinja.

Nadalje, samo jedan paragraf u cijeloj Strategiji razmatra unapređenje ravnopravnosti Romkinja kojeg navodimo u potpunosti: „Vlasti u BiH su dužne posvetiti adekvatnu pažnju pitanju ravnopravnosti spolova pripadnika/ca romske nacionalne manjine, a prije svega popravljajući materijalnog i socijalnog položaja žena unutar romskih zajednica, jer se pokazuje da su one nesumnjivo diskriminirane u odnosu na Rome-muškarce. U tu svrhu zadužuju se Agencija za ravnopravnost spolova BiH i gender centri entiteta da, zajedno sa parlamentarnim komisijama i drugim tijelima za ravnopravnost spolova i društveni položaj žena, te ostalim nadležnim organima i romskim NVO-ima koji se bave ovim pitanjima, sačine odgovarajući program i plan aktivnosti na gender senzibilizaciji, kako samih Roma, tako i svih onih koji/e rade na rješavanju njihovih problema, te da se nakon što se on usvoji na nadležnim organima odmah krene u njegovu implementaciju. Monitoring tog procesa obavljaće, pored Agencije i entitetskih gender centara, i Odbor za Rome pri Vijeću ministara i Vijeće Roma BiH.³¹“

Ni ovako „skroman“ cilj ka unaprjeđenju položaja Romkinja niti poslije 6 godina od usvajanja Strategije nije ostvaren niti su započele aktivnosti na njegovoj realizaciji. Štaviše, Akcion plan za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite koji proizilaze iz Dekade i Strategije ima samo 2 aktivnosti koje se posebno odnose na Romkinje i to iz oblasti zapošljavanja (niti jedna aktivnost nije završena/započeta).³² Usvojena je i Gender strategija koja eksplicitno navodi situaciju Romkinja. Međutim, tempo realizacije njenih aktivnosti je veoma slab, te možemo reći da rješavanje pitanja Romkinja zaostaje u odnosu na druge aktivnosti sadržane u Akcionom planu.³³

BiH Gender akcioni plan (GAP) predviđa nekoliko aktivnosti koje su fokusirane na unapređenje položaja Romkinja i to najveći broj u poglavlju IX Cjeloživotno učenje, te još tri poglavlja gdje se Romkinje pominju u aktivnostima koje ciljaju i na druge ranjive (vulnerabilne) grupe. Nažalost, implementacija ovih aktivnosti je krajnje usporena. Finansijski mehanizam za implementaciju GAP (FIGAP) podržao je samo jedan projekt

30 Strategija za rješavanje problema Roma u BiH, Vijeće ministara BiH, 2005. godina (Službeni glasnik BiH 67/05), str. 19 i 20.: „s obzirom na ukupnost uslova u kojima živi i djeluje ova manjina u BiH i na (ne)možućnost bitne pozitivne preinake tih uslova, krajnje vrijeme da se otvori pitanje i povede računa o populacionoj politici unutar ove zajednice i mjerama koje ta politika podrazumijeva. ...zna se da mnoge romske porodice imaju brojno potomstvo, po petoro, šestoro i više djece. Naravno, nije problem u samoj brojnosti porodice, u činjenici da mnogi romski bračni parovi imaju po petoro i više djece, nego teškoće proizlaze iz činjenice da mnogi od njih nemaju uslove za normalno izdržavanje i podizanje vlastite djece, a kamoli dostatna sredstva za uredno i potpuno obrazovanje, od predškolskog do, makar, srednjoškolskog, zdravstvenu zaštitu, stambeni smještaj, igračke i drugo što je preduslov za srećno i dostojanstveno djetinjstvo, odnosno životni standard primjeren aktuelnim potrebama.“ Nadalje se kaže da „Vijeće ministara BiH smatra da je neophodno povesti javnu kampanju... o smislu i potrebi promišljanja i artikulisanja problematike seksualnog i reproduktivnog zdravlja Romkinja, žena i djevojaka, odnosno onoga što se doskoro zvalo - planiranje porodice, uključujući i broj djece i ostale parametre relevantne za normalno funkcionisanje porodice i očuvanje bračne zajednice. Ovo, naravno, nije i ne treba shvatiti kao bilo kakvo ograničavanje, odnosno represivnu kontrolu, a ponajmanje zabranu rađanja djece, odnosno staranja o vlastitoj djeci i njihovom vaspitanju, nego samo kao apel za naglašavanje uloge odgovornog roditeljstva, odnosno kao jednu od preventivnih mjera da buduće djeca ne rađaju djecu...“

31 Ibid.

32 Izvještaj o implementaciji Akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, Romski informativni centar Kali Sara i Decade Watch, Sarajevo, april 2011. godine.

33 Ibid.

usmjeren na uspostavljanje modela za dokvalifikaciju i prekvalifikaciju žena Romkinja od ukupno 36 odobrenih projekata nevladinih organizacija.

Vrlo je slično i kada govorimo o pitanju nasilja nad ženama, odnosno nasilja u porodici nad Romkinjama. Dosadašnja istraživanja govore da su Romkinje više izložene nasilju u odnosu na ne-Romkinje.³⁴ Visok procent Romkinja izložen je različitim oblicima nasilja u porodici. 20% Romkinja trpi neki vid ekonomskog nasilja u porodici, a nadalje, 36% ispitanica je izloženo vrijeđanju, ušutkivanju i omalovažavanju od strane muža. Zabrinjavajuće visok broj žena je izjavilo da lično poznaje ženu koja je pretrpjela nasilje u porodici (76% ispitanica) ili je lično pretrpjela takvo nasilje (43,19% ispitanica).³⁵ Nasilje u porodici je sistematsko i traje kontinuirano godinama dok je najčešći počinitelj muž ili partner, a u manjem broju neki drugi član porodice.³⁶ Prema izvještaju američke vlade o trgovini ljudima iz 2009. godine, sve veći broj djevojčica romske nacionalnosti predmetom je trgovine radi prisilnih brakova.³⁷ I rezultati terenske aktivističke ankete ukazuju na visok procent dogovorenih ili plaćenih udaja. Romkinje se rijetko prijavljuju nasilje i traže pomoć zbog straha, stida i srama koje osjećaju, nepoznavanja zakona i mehanizama zaštite, te različitih (loših) iskustava koje su imale u institucijama u potrazi za zaštitom i pomoći.

I u slučaju nasilja u porodici državne institucije kao i usvojene politike za borbu protiv nasilja u porodici ne prepoznaju i ne uzimaju u obzir posebnu ranjivost i specifične situacije u kojoj se nalaze Romkinje koje povećavaju rizik nasilja prema ženama. Samo Strategija za borbu protiv nasilja u porodici u RS do 2013. spominje Romkinje navodeći potrebu provođenja javnih kampanja „o značaju porodice i porodičnih vrijednosti“ te promovisanjem „humanih i tolerantnih odnosa u porodici sa posebnim naglaskom na ravnopravnost polova“ gdje se kaže da posebnu pažnju treba obratiti na ranjive grupe kao što su, između ostalog, Romkinje. Romkinje su navedene i kao ciljna populacija ove Strategije na koju treba biti usmjerena posebna pažnja. U GAP u poglavlju XI koje cilja na iskorjenjivanje različitih oblika rodno zasnovanog nasilja nije navedena niti jedna posebna aktivnosti usmjerena na ranjive/marginalizovane grupe, uključujući i Romkinje.

3. ODGOVOR INSTITUCIJA NA PORODIČNO NASILJE

Protokoli o međusobnoj saradnji institucija i nevladinih organizacija u slučajevima nasilja u porodici su potpisani na većem broju područja u BiH.³⁸ Međutim, protokoli a time i načini postupanja i pomoć (ženama) žrtvama nasilja, nisu standardizirani i razlikuju se od grada do grada. Tako je u Banja Luci formiran mobilni tim koji čine predstavnici: policije, centra za socijalni rad i nevladine organizacije koja ima sklonište za žene žrtve nasilja u porodici. Prema ovom protokolu tim je zadužen za pomoć i podršku žrtvama u stanju akutnog nasilja. Ovo je jedan od primjera dobre prakse koji bi trebalo pažljivo analizirati kao i primjenu

34 Medica Zenica, Infoteka, „Nismo naučile(i), tako smo živjele(i)“, januar 2001. godine studija provedena na području opština u Zenici u kojoj je 33% ispitanica izjavilo da ih je partner dugotrajno i višestruko zlostavljao u odnosu na 24% ne-Romkinja. Studija je pokazala postojanje višestruke diskriminacije nad Romkinjama po osnovu njihovog društvenog položaja, spola i roda, rase, itd. te postojanje višestrukog oblika nasilja nad Romkinjama jer su žene, pripadnice manjinske grupe i jer su marginalizovane od strane državnih institucija.

35 Izvještaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH, „Prava za sve“ u partnerstvu sa „ICVA“ i grupom Romkinja liderica, predstavnica organizacija civilnog društva, novembar 2010.

36 Ibid.

37 U.S. State Department *Trafficking in Persons Report*, jun 2009, dostupan na adresi <http://gvnet.com/humantrafficking/BosniaHerzegovina-2.htm>

38 Npr. Protokol o postupanju tima za pomoć i podršku ženama žrtvama nasilja u porodici, Grad Banja Luka, Centar javne bezbjednosti Banja Luka, Centar za socijalnu zaštitu Banja Luka i NVO „Udružene žene“ Banja Luka, april 2007. godine; Protokol o radu i saradnji članova koordinacionog tijela na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici između Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo, Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Ministarstva obrazovanja Kantona Sarajevo, Udruženja "BiH Novinari" i Fondacije lokalne demokratije, novembar 2005, odnosno septembra 2007. godine; Protokol o međusobnoj saradnji u prevenciji i zbrinjavanju žrtava nasilja u porodici na području općine Zenica i Zeničko-dobojskom kantonu između predstavnika/ca Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona, općine Zenica, Centra za socijalni rad Zenica; Općinskog suda Zenica; JU Dom zdravlja Zenica; JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti; Pedagoškog zavoda Zenica; JU Dom-porodica Zenica; te udruženja Medica Zenica; „Romano centro“ Zenica i Društva socijalnih radnika kantona, juli 2010.godina.;

protokola u drugim područjima BiH. Tako je u Kantonu Tuzla potpisan Protokol intervencija u slučajevima nasilja u porodici³⁹ dok su protokoli u Mostaru, Bihaću i Goraždu su u toku izrade, odnosno izmjene i dopune. Pri analizi primjene protokola mora se imati u vidu da postoje poteškoće i nejasnoće u primjeni protokola, naročito kada se radi o jasnom i detaljnom definisanju obaveza svih nadležnih institucija i nevladinih organizacija.

Protokolima je predviđeno da se žene žrtve nasilja smještaju u sigurne kuće na osnovu zahtjeva centara za socijalni rad i policije, a ove institucije su, u principu, posrednici između žrtava i sigurnih kuća. U sigurnoj kući se ženi pruža cijeli niz servisa i usluga, kao što su smještaj i prehrana, besplatna pravna i psihosocijalna pomoć, te čitav niz individualno i grupno organizovanih terapijskih i edukativnih usluga kako za žene tako i za njihovu djecu. U nekim sigurnim kućama, npr. Vive Žene Tuzla, prijem žrtve je moguć i na lični zahtjev same žrtve ili na zahtjev neke druge ustanove ili organizacije.

Samo jedan Protokol o saradnji u radu na prevenciji i zaštiti žrtava nasilja u Zenici je između ostalih potpisala i organizacija „Romano centro“ i ovo je jedina romska organizacija na području cijele BiH koja je potpisnica jednog ovakvog dokumenta.

Centri za socijalni rad (u daljem tekstu: centar) su pored policije jedna od prvih institucija kojoj se žrtva nasilja u porodici obraća. Obaveza centra je da žrtvi omoguće potrebnu pomoć koja se ostvaruje u okviru centra, te da je upute u druge institucije ili nevladine organizacije. Prema brojnosti, strukturi zaposlenih, kao i veličini područja koje pokrivaju centri imaju različitu organizacijsku strukturu. U nekim centrima postoje posebna odjeljenja koji se bave isključivo nasiljem u porodici (tzv. referatska podjela posla). U drugim jedan socijalni radnik pokriva određenu teritoriju, određeni broj mjesnih zajednica u nadležnosti centra te se pored problema nasilja u porodici bavi rješavanjem cijelog pitanja iz domena socijalne zaštite i drugih usluga koje puža centar (tzv. polivalentni pristup u radu).

Postoje različiti stavovi unutar centara o efikasnosti ovako različitih organizacijskih pristupa. Predstavnik jednog od centara smatra da pristup u kojem zaposlenik pokriva određenu teritoriju i sva pitanja iz domena centra ima i svoje prednosti jer je na taj način socijalni radnik upoznat sa cijelom slikom i situacijom u porodicama koje prati. U najvećem broju slučajeva centri se suočavaju sa nedovoljnim brojem zaposlenih, posebno sa nedostatkom psihologa i pedagoga, te socijalnih radnika. Tako nap. posao socijalnog radnika u nekim slučajevima obavljaju osobe različitih zanimanja i kvalifikacija, od srednje stručne sprema pa do sociologa, politologa.

Problem nedostatka stručnih radnika u centrima je zabrinjavajući. Neki Centri nemaju dovoljan broj zaposlenih stručnih radnika, npr. Centar za socijalni rad Tuzla ima samo šest zaposlenih socijalnih radnika na oko 150.000 stanovnika, što prema sistematizaciji znači 12 socijalnih radnika manje nego je to potrebno. Naročito u manjim mjestima gdje nema zaposlenih psihologa se po potrebi angažuje psiholog iz druge institucije, kao što je Dom zdravlja. Također, stručni radnici u centrima su opterećeni administrativnim i drugim poslovima koje mogu obavljati zaposlenici sa drugačijim kvalifikacijama kao i rokovima. Stoga je jasno da zaposlenici nemaju dovoljno vremena da se posvete slučajevima nasilja. Ovakve razlike između centara utiču na različit tretman žrtava porodičnog nasilja prema području na kojem žrtva živi kao i na način pružanja i kvalitetu pružene pomoći.

39 Potpisan od strane Ministarstva uprave i pravosuđa, Ministarstva rada i socijalne politike, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva zdravlja i organizacije Vive Žene, Centar za terapiju i rehabilitaciju koji u okviru svog djelovanja ima i Sigurnu kuću te i pruža dnevni-ambulantni tretman žrtvama nasilja.

Pored ovog problema, centri ističu nedostatak kontinuirane edukacije o problemima porodičnog nasilja, ozbiljnog nedostatak finansijskih sredstava za rad centara, kao i redovne supervizije zaposlenih koji rade direktno sa žrtvama porodičnog nasilja s ciljem prevencije profesionalnog pregorijevanja. Uposlenica jednog od centara nam je rekla:

„Nažalost, nismo prolazili usko specijalizirane edukacije za rad sa žrtvama nasilja. Kad god smo bili u prilici da to iznesemo kao otežavajuću okolnost, mi smo to iznijeli. Malo se ko bavi edukacijom profesionalnih radnika. Lično meni bi dobro došla svaka edukacija na temu profesionalnog sagorijevanja. Mi smo poslije završenog fakulteta dobili diplome i proklamovani smo kao profilisani stručni radnici za sve probleme u socijalnoj zaštiti. S obzirom da je ovo veoma širok domen djelovanja, širok spektar aktivnosti i usluga, a socijalna politika je sve savremenija i prati dvadeset i prvi vijek, naše mnoge metode i načini podrške klijentima više ne prolaze i nemaju tu moć kao što su imali nekad. Iz svih tih razloga nama stalno treba dodatna edukacija.“

Centri ne vode posebne statistike o broju Romkinja koje su se obraćale za pomoć u slučajevima nasilja u porodici. Samo u jednom od četiri centara za socijalni rad obuhvaćenim ovim izvještajem je zaposlena Romkinja.

Osnovni postupak u slučajevima porodičnog nasilja u centrima je više manje isti. Kada osoba dođe i prijavi nasilje u porodici službenici prvo obave razgovor i sačine zabilješku o slučaju. Poslije uvodnog razgovora sa žrtvom centar nadalje postupa po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici. Centar je obavezan obavijestiti policiju o prijavljenom slučaju. Tamo, gdje je potpisan Protokol prate se dalji koraci predviđeni ovim dokumentima po kojima postupaju i koje institucije i organizacije uključuju u određeni slučaj. U slučajevima akutnog nasilja žena žrtva nasilja se upućuje u sigurnu kuću. U sigurnoj kući žena može biti smještena u periodu do 3 mjeseca, a u izuzetnim slučajevima, po potrebi, još 3 mjeseca.

Nažalost, postoji cijeli niz problema vezanih za rad sigurnih kuća, i to su nedostatak smještajnih kapaciteta, te nedostatak finansijske i druge pomoći državnih institucija radu i servisima koje osiguravaju sigurne kuće. I dalje se najveći iznos sredstava za ove programe osigurava projektno od strane nevladinih organizacija i međunarodnih donatora. S druge strane, Strategijom o zaštiti od nasilja u porodici u RS-u predviđeno osnivanje i rad pet sigurnih kuća, prema sjedištu pet okružnih tužilaštava odnosno pet centara javne bezbjednosti. Međutim, na području RS trenutno rade samo tri. Nadalje, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS predviđa finansiranje sigurnih kuća iz javnih budžeta na nivou entiteta i lokalne zajednice. Međutim, u budžetu iz 2010. i 2011. godine nisu planirana dovoljna sredstva za sufinansiranje postojećih sigurnih kuća a nema nikakvih planiranih sredstava za otvaranje dvije nove kuće planirane u Strategiji. Slična situacija je i u FBiH. Kantoni i općine u FBiH, koji sufinansiraju rad sigurnih kuća, ne izdvajaju ni približno dovoljno sredstava te kasne sa uplatama predviđenih sredstava. Predstavnica jedne nevladine organizacije je rekla:

„Mi vrlo često imamo sukobe na profesionalnom nivou sa predstavnicima centra za socijalni rad, koji ucjenjuju žrtve nasilja, u ovom slučaju korisnice sigurnih kuća, na taj način da im prigovaraju kako oni za njih izdvajaju po 25 KM dnevno kako bi one tamo bile. Bukvalno kao da vade pare iz svog džepa. Imam osjećaj da nas ponekad smatraju konkurencijom i da imaju osjećaj ukoliko mi radimo da će oni imati nečega manje.“

Stručnjakinje iz nevladinih organizacija smatraju djelom problema zakonsku obavezu centara na zaštitu braka, djece i porodice koja se primjenjuje i na slučajeve nasilja u porodici. U praksi, ovaj princip često nije isto što i efikasna zaštita žena žrtava nasilja. Ipak, predstavnice

nevladinih organizacija navode i niz pozitivnih primjera u radu centara te da pristup u velikoj mjeri zavisi od osobe koja je nadležna za slučajeve porodičnog nasilja.

Iskustva žena žrtava nasilja koje su se obraćale za pomoć centrima za socijalni rad su različita. U gradovima gdje postoje posebni odjeli ili referenti koji se bave problemom nasilja situacija je nešto bolja i žene su zadovoljnije pruženom pomoći.

„Kad sam imala nasilje u porodici obratila sam se prvo centru za socijalni rad i policiji. Oni su mi puno pomogli i još su smjestili u Mediku i mene i djecu. Kad sam se malo pribrala, otišla sam u pratnji psihoterapeutkinje u Centar za pravnu pomoć ženama žrtvama nasilja. Tu sam dobila pomoć, napravili su mi tužbu za povjeravanje i izdržavanje djece. To sam odnijela na sud gdje su mi sve objasnili kako i šta. Donijela sam potvrdu da sam na birou i CIPS, tako da nisam morala platiti ni podnesak tužbe koji je 200 KM. Stvarno su mi izašli u susret.“

Ipak, još uvijek veliki broj Romkinja ne vjeruje da im centar može pružiti pomoć u slučaju nasilja koje preživljavaju i više se centru obraćaju za druge vrste pomoći, kao što je dječji doplatak, socijalna pomoć i sl. Žene koje su se obratile za pomoć prvenstveno se žale na pristup koji uposlenici imaju prema njima, a zatim u nekoliko slučajeva i na zloupotrebu položaja. Jedna žena je izjavila:

„...Prošle godine kad sam tražila razvod, on nije htio. Nije htio da prisustvuje sastancima u centru, to je neki proces pomirenja. Poslije je on uz dogovor sa predstavnicom centra dobio starateljstvo nad djecom. Međutim, djeca su sama, on nije u BiH. Djeca su sama u stanu. Kada je donesena odluka da je on staratelj ja sam rekla da mi nije bitno ko je staratelj djeci, ali da hoću da imam kontakt sa djecom i da ih viđam svaki dan. On je to potpisao. Međutim, predstavnica centra je od mene zahtijevala da ja živim sa djecom dok je on izvan države, pa kad dođe da se ja vratim čovjeku s kojim sad živim i sve tako. Postavljala mi je nekih milion uslova, ja to nisam prihvatila, ne može mi ona odrediti kako ću živjeti.“

Krajnje je zabrinjavajuće da Centar za socijalni rad prilikom davanja preporuke za dodjelu starateljstva nije imao na umu cjelokupnu situaciju u porodici, te nije uzeo u obzir postojanje nasilja u porodici i činjenicu da se starateljstvo ne može dodijeliti odsutnom roditelju koji nema namjeru preuzeti starateljstvo. Ovim ne samo da je žena žrtva nasilja „kažnjena“ za svoj izbor da živi izvan nasilne zajednice nego su kolateralne žrtve nebrige postala i djeca.

Odluke žena žrtava porodičnog nasilja da žive bez nasilja i da traže svoja zakonom ustanovljena prava se preispituju od strane institucija te im se predlažu rješenja koja nisu u skladu sa njihovim odlukama i stavovima. Žene su svjedoče i verbalne napade koje su doživljavale prilikom traženja svojih prava:

„Nisam imala nikakvu pomoć. Čak su me napali u centru za socijalni rad. Rekli su mi zašto će kod mene dijete, koga će dijete zvati tata, zašto hoću djete prebaciti sa njegovog prezimena na svoje, ma svašta nešto. I sad kad odem u centar da se obratim za starijeg sina, kažu mi da on ima živog oca i da ganjam njega. A on ne plaća alimentaciju i nikad mi nije ništa dao.“

Žene su govorile o problemima kada su se obraćali drugim institucijama kao što su to općine gdje su se obraćale za pomoć u socijalnom stanovanju/smještaju:

„...Kad sam imala problem sa mužem prvo sam se obratila centru za socijalni rad, pa su me oni poslali u policiju. Policija mora da zabilježi. Tako da sam se onda njima obratila i

oni su me smjestili u sigurnu kuću. Da nije bilo policije on bi mene ubio. Sa policijom i centrom za socijalni rad nikad nisam imala loše iskustvo. U centar idem kad god mi treba pomoć. Primam dječji doplatak, dali su mi pomoć i kad je dijete trebalo u bolnicu. Odem i kad daju jednokratnu za samohrane majke. Mene svi tamo znaju. Imala sam u opštini loše iskustvo. Vrijedali su me na nacionalnoj osnovi.“

Zakon i zaštitne mjere - Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u oba entiteta je u članu 18. propisao je nadležnosti različitih institucija, organizacija kao i žrtve nasilja odnosno njezinog opunomoćnika za podnošenje zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera. U praksi centri vrlo rijetko podnose zahtjeve za izricanje ovih mjera. Također, postoji značajna razlika u postupanju centara u većim i manjim gradovima. Tako u manjim gradovima uposlenici podnošenje zahtjeva prepuštaju policiji u potpunosti. U većim gradovima uposlenici žrtve nasilja informišu da po zakonu imaju pravo zahtijevati izricanje zaštitnih mjera i u dogovoru s njima predlažu policiji pokretanje postupaka za izricanje zaštitne mjere.

Nadležnost centara je i evidentiranje svih zaštitnih mjera koje je izrekao sud u saradnji sa institucijama koje direktno provode mjere – policija, centri za borbu protiv bolesti ovisnosti i centri za mentalno zdravlje. Predstavnici centara za socijalni rad smatraju da je zakon nedorečen, nejasan i neobavezujući kada se govori o provođenju zaštitnih mjera. Zakon nije dovoljno jasan kada se radi o slučaju da osoba kojoj je izrečena zaštitna mjera ne odazove na izvršenje. Postoje prekršajne odredbe za osobu koja ne postupi prema izrečenoj mjeri ali nije jasno rečeno ko pokreće ovaj postupak. Smatraju da bi se ovaj dio zakona, radi efikasnosti postupka, trebalo mijenjati. Kao nedostatak navode i nedorečenost odredaba o izvršenju mjera obaveznog liječenja od bolesti ovisnosti. Istaknut je problem provođenja zaštitne mjere društveno korisnog rada u zajednici koji predviđa zakon u RS. Zakonom niti podzakonskim aktom nije predviđeno gdje se taj rad obavlja, koliko dugo će trajati i koje su to mjere za počinioca nasilja koji prekrši izrečenu mjeru.

Često dolazi do dileme o prirodi djela nasilja u porodici, odnosno kvalifikacije djela kao prekršaja u odnosu na krivično djelo nasilja u porodici kako je to propisano Krivičnim zakonima u oba entiteta, te prakse da se zaštitne mjere tumače kaznom za počinioca nasilja a ne mjerom zaštite žrtve. Ovakav pristup ponovo ide na štetu žrtava nasilja. Nasilje u porodici se kvalifikuje i kao prekršaj (u RS) a u oba entiteta nasilnici se najčešće kažnjavaju novčanim kaznama ili uslovnim kaznama zatvora. Zaposleni u centrima ističu da se novčane kazne plaćaju iz kućnog budžeta i da se na taj način kažnjavaju ne samo počinioci već i žrtve nasilja, odnosno cijela porodica. U centrima su mišljenja da se slučajevi ponovljenog nasilja kao i slučajevi u kojima je prisutno fizičko nasilje uvijek trebaju kvalificirati kao krivično djelo. Na ovaj način bi se postigla svrha kazne kao što je adekvatna osuda i prevaspitanje počinioca, kao i prevencija nasilja. Efikasno i brzo procesuiranje nasilja pokazuje da je nasilje kažnjivo, društveno nedopustivo i da institucije sistema funkcionišu i sankcionišu ovakvo ponašanje.

Predstavnica jedna nevladine organizacije o ovome je rekla sljedeće:

„Čak i sankcije koje su predviđene zakonom, za koje ja ne mislim da bi trebale nasilje u porodici tretirati kao prekršaj, se uzimaju kao otežavajuća okolnost za ženu a ne kazna za počinioca. Vrlo često se na zaštitne mjere gleda kao na kaznu. Ja mislim da ni u jednom slučaju do sada, razgovarajući sa onima koji implementiraju zakon, nisam čula da je zaštitna mjera namijenjena da se žrtva zaštiti od počinioca, nego smatraju da je to kazna za počinioca. Npr. ako bi se počinilac trebao uputiti na prinudno liječenje od ovisnosti smatra se da je to njemu kazna. Po meni, to njemu može biti samo nagrada.“

Nevladine organizacije i predstavnici centara dijele mišljenje da bi se morali pokrenuti programi rada/tretmana za počiniocce nasilja. Kada se pruža pomoć i zbrinjava žrtva rješava se samo pola problema. Zatvorske ili novčane kazne nisu dovoljne kako bi se problem dugoročno rješavao. Potrebno je i počiniteljima nasilja pružiti odgovarajući psihosocijalni tretman kako bi razumjeli i prihvatili odgovornosti za nasilje. Stručnjakinje iz nevladinih organizacija smatraju da je potrebno izmijeniti Pravilnik o provođenju mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana nasilnika. Naime, ovim Pravilnikom Centri za mentalno zdravlje su nadležni za provođenje ove mjere a da istovremeno Centri nemaju stručnjake koji su obrazovani za takav rad. Istovremeno, potpuno je zanemarena mogućnosti da tretman počinioca nasilja mogu provoditi fizička i pravna lica, koja su adekvatno osposobljena za provođenje tretmana.

U BiH specijalizirana edukacija profesionalaca za rad sa počiniteljima nasilja provedena je za 12 profesionalaca u Tuzlanskom kantonu i 13 profesionalaca u regiji Doboj i Modriča. Edukaciju je provelo Društvo za psihološku pomoć iz Zagreba koji već dugi niz godina educiraju profesionalce i provode tretman u Republici Hrvatskoj gdje se taj tretman pokazao kao efikasan, s malim brojem ponovljenih slučajeva nasilja među počiniocima koji su prošli tretman. Nažalost, obučeni profesionalci zbog ograničenja u Pravilniku nisu u mogućnosti obavljati ovaj tretman.

Predstavnici centara bez obzira na entitet i da li se radilo o većem ili manjem gradu često ističu važnost i ulogu pravosuđa (tužilaštva i sudova) u borbi protiv nasilja u porodici. Kao otežavajuću okolnost u radu navode neažurnost pravosudnih organa. Žrtve koje se odluče pokrenuti postupak i koje su prijavile nasilje čekaju na presudu i po godinu dana. Smatraju da bi osnivanje posebnih odjeljenja pri sudovima i tužilaštvima koji bi se specijalizirali za problem nasilja u porodici bio dio rješenja. Na ovaj način bi se skratilo vrijeme od počinjenog nasilja do izricanja zaštitne mjere i kazne za počiniocce nasilja. Sudije bi mogle da prate slučajeve u kojima dolazi do ponavljanja djela. Također, sudije i tužiocci u istom sastavu bi trebali biti kontinuirano edukovani o nasilju u porodici.

I nevladine organizacije smatraju pravosudne organe, a prvenstveno tužilaštva kao prepreku u efikasnijoj primjeni zakona. Predstavnice organizacija smatraju da se mora pristupiti izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u oba entiteta sa ozbiljnošću i sistematičnošću te da se u taj proces izmjena treba uključiti profesionalce koji se svakodnevno primjenjuju ovaj zakon: sudije i tužiocce, centre, policiju i nevladine organizacije.

Policija ima strogu hijerarhiju i pravila ponašanja. Oni su izvršni organ i postupaju po zakonu i pravilnicima koje donose Ministarstva unutrašnjih/unutarnjih poslova. Policija je najčešće prva institucija kojoj se žrtva nasilja obraća za pomoć. Bilo da odlaze na lice mjesta ili da uzimaju izjavu u policijskoj stanici oni su ti koji prvi procjenjuju situaciju i po potrebi u postupak uključuju druge institucije. Ministarstvo unutrašnjih poslova u oba entiteta, je izdalo priručnike sa uputama o postupanju. U RS-u su policajci prolazili i kratku obuku o postupanju u slučajevima nasilja u porodici koju je organizovalo Ministarstvo unutrašnjih poslova.

U policijskim stanicama/upravama sa kojima je ostvarena saradnja kroz projekat nema zaposlenih Roma. U policiji se ne postoji statistika slučajeva nasilja u porodici razvrstana prema nacionalnoj pripadnosti osoba uključenih u slučaj, tako da nema podataka o slučajevima nasilja u porodici koje su prijavile Romkinje.

Struktura policije i početna intervencija - Organizacijska struktura policije u Federaciji BiH se razlikuje od organizacijske strukture policije u Republici Srpskoj.

U FBiH je struktura podjeljena na entitetski, kantonalni i opštinski nivo. Tako je najviši nivo entitetsko Ministarstvo unutrašnjih poslova, zatim kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova unutar kojih su Policijske uprave koje djeluju na opštinskom nivou u kojima rade inspektori koji se bave, između ostalog, porodičnim nasiljem. Na samom kraju ili početku hijerarhije su Policijske stanice u kojima su zaposleni uniformisani policajci koji prvi zaprimaju prijavu i izlaze na teren. Najviši nivo organizacije u RS je Ministarstvo unutrašnjih poslova koje se nalazi na entitetskom nivou, nakon čega slijede Centri javne bezbjednosti koji su regionalno raspoređeni i ima ih pet, unutar kojih se nalaze policijske stanice.

U početnoj reakciji na nasilje u porodici postoji razlika između entiteta. U RS, ako je prijavljen slučaj porodičnog nasilja na teren izlazi policija sa inspektorom. Ako je prijavljeno da se radi o npr. narušavanju javnog reda i mira, policajac vrši procjenu situacije na terenu, da li se radi o prekršaju ili krivičnom djelu i po potrebi poziva inspektora. U FBiH, policija nakon što izađe na teren prvo vrši procjenu ozbiljnosti situacije. U zavisnosti od situacije po potrebi se pozivaju inspektori koji rade na referatu za nasilje i seksualne delikte pri Policijskoj upravi i dežurni tužilac. Tužiocu su ti koji donose konačnu odluku o daljem postupku i da li se radi o krivičnom djelu, odnosno da li se pokreće postupak za krivično djelo nasilja u porodici.

U Banja Luci je protokolom uspostavljen tim za nasilje u porodici koji izlazi na lice mjesta u slučaju akutnog nasilja, a čine ga predstavnik policije, centra za socijalni rad i nevladine organizacije. Nevladine organizacije u narednom periodu planiraju banjalučki model uz odgovarajuće dopune protokola prenijeti i na ostale dijelove RS-a.

Nažalost, u većini slučajeva slučaj porodičnog nasilja se kvalifikuje kao prekršaj ili se sve završava sa izricanjem novčane kazne ili uslovne kazne zatvora te u nekim slučajevima izricanjem neke od zaštitne mjere počiniocu. Kao krivično djelo se kvalifikuje slučaj ponovljenog nasilja ili težih fizičkih povreda žrtve/žrtava nasilja. U Zenici, gdje je potpisan Protokol o saradnji institucija koje se nalaze u lancu pružanja pomoći žrtvama nasilja, popunjava se jedinstveni obrazac u slučajevima prijave nasilja u porodici. Ovo omogućava lakše vođenje statističkih podataka kao i kvalitetniju razmjenu podataka o žrtvi između institucija i organizacija koje su uključene u pomoć.

Prikupljanje dokaza, pritvaranje počinioca i smještaj žrtve - Kada policija izađe na lice mjesta u zavisnosti od situacije koju zatiče vrši procjenu da li je potrebno nasilnika pritvoriti. Policija nasilnika u pritvoru može zadržati najduže 24 sata, a tužilac može donijeti odluku da se pritvor produži za još 24 sata. Ako je žrtva povrijeđena obezbjeđuje joj se ljekarska pomoć. Nakon toga se vrši uviđaj na licu mjesta i prikupljaju se dokazi: fotografiše se lice mjesta, sastavlja se zapisnik, uzimaju izvještaje svjedoka, te prikupljaju drugi materijalni dokazi.

U slučaju potrebe žrtve nasilja se smještaju u sigurne kuće koje se nalaze u okviru nevladinih organizacija. Na zahtjev centara za socijalni rad žrtve porodičnog nasilja se smještaju u sigurnu kuću, iako postoje i područja u kojima same žrtve mogu tražiti smještaj u sigurnu kuću. Pored dobre saradnje sa centrima predstavnici policije su izjavili da imaju dobru saradnju i sa predstavnicima nevladinih organizacija. Nevladine organizacije također ocjenjuju saradnju sa predstavnicima policije kao dobru te da su predstavnici policije i najotvoreniji za saradnju.

Žene žrtve porodičnog nasilja su navodile različita iskustva sa predstavnicima policije.

„Policiji sam sve ispričala i oni su nas smjestili u sigurnu kuću. Ja sam u policiji dala izjavu šta nam je sve radio. Dva puta me zbo nožem u glavu, svašta nam radio. Da nije bilo policije ko zna šta bi bilo sa nama.“

Kao problem žene ističu ne dolazak policije na teren po pozivu ili ne zadržavanje nasilnika u pritvoru. Mnogim žrtvama puno znači kada se nasilnik izdvoji iz porodice i kada su u mogućnosti poslije proživljenog nasilja provesti mirnu noć. Iskustva žena govore da su nasilnici u velikom broju slučajeva agresivniji poslije intervencije policije.

„Dolazili su, vodili ga par puta. Prenoći i puste ga. Onda on kad dođe još je više agresivan.“

Ukazuju i na različitost u postupanju policajaca čak i u okviru iste policijske stanice:

„Obraćala sam se za pomoć policiji, kad dođe do toga da moram da ih zovem. Nekad su dolazili, nekad nisu. Jednom kad je prijetio da će nas sve pobiti zvala sam policiju i nisu htjeli doći. Ja sam onda pokupila djecu i otišla do MUP-a. Onda su mi rekli da se vratim kući i da neće praviti probleme, tako im je obećao. Kad sam se vratila, opet je bilo problema... On je prolazio i bez kazni i nigdje nije ni zabilježeno da su ga privodili. Nisu pravili ni prijavu, ništa. Jedino je zabilježeno zadnji put kad su došli. Tad nas je napao nožem i kćerku je zaparao po ruci. Tad je došao policajac koji je to i predao na sud, i to je jedini put da je zabilježeno. Taj policajac je njega odveo i ponovo se vratio i rekao nam da možemo slobodno spavati da njega neće pustiti do ujutru. Poslije je otišao na sud i dobio 950 KM kazne.“

Odustajanje žrtava od dalje procedure - Predstavnici policije vrlo često navode da im prepreka u rješavanju slučajeva nasilja u porodici odustajanje žrtve od izjave da se nasilje dogodilo. Smatraju da u većini slučajeva kada žrtva odustane od izjave da se nasilje ponavlja. Tada ponovo prikupljaju dokaze i pokreću proceduru. Izjavili su da tužiocri krive policiju kada žrtva odustane, govoreći da nisu dovoljno dobro odradili svoj posao.

Postupanje policije se razlikuje od mjesta do mjesta i od osviještenosti i senzibilnosti pripadnika policije. Predstavnici policije u oba entiteta smatraju da česta interna promjena inspektora na referatima koji uključuju slučajeve porodičnog nasilja jeste jedan od prepreka za bolju primjenu zakona. Educira se jedan broj ljudi koji radi određeno vrijeme ali se ove osobe mijenjaju tako da kada dođu novi inspektori sve treba početi od početka. To utiče i na pristup policije prema žrtvi nasilja

Neki od inspektora su izjavili da daju mogućnost ženama prije davanja službene izjave da se predomisli i da odustanu od daljeg gonjenja. Davanjem izjave postupak ide dalje u proceduru i žrtva prijavu može povući jedino u tužilaštvu. Dok su drugi izjavili kada se slučaj prijavi ide u dalju proceduru i nema povlačenja jer ako se nasilje može dokazati prijava se ne povlači.

Slijedeći problem na koje treba ukazati jeste dokumentovanje/uzimanje dokaza sa lica mjesta o počinjenom nasilju. Tako na primjer u jednom od slučajeva policija nije dokumentovala oštećenje imovine obzirom da je u vlasništvu nasilnika a vlasnik može raditi sa svojom imovinom šta hoće. Ovo je jedno od važnih pitanja obzirom da se često slučajevi porodičnog nasilja temelje na izjavi žrtve te da često nema dovoljno ostalih dokaza koji ukazuju na porodično nasilje.

Stručnjakinje iz nevladinih organizacija smatraju da se treba insitirati na činjenici da iskaz žrtve nije jedino dokazno sredstvo u postupku. Tužitelji mogu provoditi istrage, prikupljati i

druge dokaze koji mogu biti osnovom postupka. Nažalost, trenutno, ukoliko se ne radi o težim djelima nasilja, prema procjeni tužitelja, tužitelj odbacuje prijavu kao neosnovanu ili navodi odustajanje žrtve od prijave kao obrazloženje za obustavljanje daljeg postupka.

Zakon i zaštitne mjere - Zakon o zaštiti od nasilja u porodici predviđa rješavanje ovih slučajeva po hitnom postupku. Policija svoj dio posla uradi u predviđenom roku ali se često dugo čeka na pravosudne organe, tužilaštvo i sud. Kada žrtva prijavi nasilje u porodici slučaj se odmah evidentira i u zavisnosti od okolnosti, kada se prikupe svi potrebni podaci, prosljeđuje se tužilaštvu. Hitni slučajevi se prosljeđuju u roku od 24 do 48 sati, a ostali najkasnije u roku od mjesec dana. Međutim, nevladine organizacije izvještavaju o slučajevima u kojima su postupci od strane tužilaštva pokrenuti tek nakon godinu dana, što ukazuje na sporost i neefikasnost u radu pravosudnih organa kada se radi slučajevima nasilja u porodici.

Policija je zadužena za praćenje provedbe/izvršenja četiri od šest u FBiH, u RS-u sedam zaštitnih mjera. Uniformisani policajci u sklopu svojih redovnih obaveza obavljaju praćenje izvršenja zaštitnih mjera. Praćenje se vrši obilaskom žrtve i razgovorima sa komšijama i samom žrtvom. Obilaze i nasilnika i razgovaraju i sa njim. Na osnovu prikupljenih informacija sa terena i na osnovu razgovora pišu izvještaj koji šalju centru za socijalni rad. Zavisno od slučaja do slučaja policajci minimalno dva puta mjesečno obišu porodice, a po potrebi obilaze ih jednom sedmično ili češće.

Svi policijski službenici su rekli da je dobro što poseban zakon postoji, iako ima dosta nedostataka. Ističu da zakonom nije jasno definisano šta je nasilje u porodici, smatraju da je definicija uopštena i da taj dio treba jasno precizirati. Kao nedostatak su naveli i to da zakon nije jasno razdvojio šta spada u prekršaj a šta u krivično djelo. To im u radu zna predstavljati problem i navode da se u praksi najčešće porodično nasilje kvalifikuje kao prekršaj ili se kažnjava novčanim kaznama. Kao krivično djelo se najčešće kvalifikuje kada se radi o povratnicima, ponovljenom nasilju. Navodili su probleme kod realizacije zaštitnih mjera najčešće navodeći problem kako realizovati mjeru zabrane prilaska. Smatraju da zakonom treba odrediti oštrije kazne za prekršioce zaštitnih mjera.

Predstavnici policije naglašavaju da su oni zaduženi za provođenje zakona i da postupaju po pravilnicima koje je izdalo Ministarstvo unutrašnjih poslova. Smatraju da je ključno hitno rješavanje postupaka u slučajevima porodičnog nasilja u tužilaštvu i sudu.

4. ŽENSKÉ PERSPEKTIVE – ISKUSTVA PROGRAMA U ROMSKIM ZAJEDNICAMA

Provođenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ne ovisi samo o radu institucija na provođenju zakona. Često (ne)poznavanje zakona ili prava, ili institucija koje pružaju pomoć i zaštitu ili nepovjerenje u rad tih institucija jeste prepreka ženama žrtvama nasilja da traže zaštitu. Također, predrasude o Romkinjama unutar društva i zajednice kao i partijarhalno okruženje sprečavaju Romkinje da traže pomoć. Stoga, bitno je iskustva programa koji se provodi u romskim zajednicama analizirati i posmatrati sa stanovišta bolje i efikasnije primjene zakona.

Iskustva Romkinja liderica kroz provođenje edukativnih sastanaka u zajednicama – Pristup podizanju svijesti i prevenciji nasilja kroz rad u zajednici se temeljio na analizi stanja u kojem žene žrtve nasilja nisu tražile pomoć od institucija jer ne znaju gdje i kako da ostvare svoja prava. Stoga su, sastanci u zajednici podrazumijevali pružanje informacija o pravima

direktno građanima nasuprot situaciji u kojoj građanin traga za svojim pravom i često se izgubi u broju institucija i mehanizama zaštite. Također, pristup je podrazumijevao učesnički princip u kojem su aktivnosti u zajednici provodile (ženske) Romske organizacije i liderice uz mentorsku podršku projektnih partnera.

Program rada u zajednici je započeo u februaru 2010. godine i provodi se u romskim zajednicama u Sarajevu, Visokom, Kaknju, Banja Luci, Ključu, Prnjavoru, Srebrenici, Tuzli i Zenci. U devet mjeseci provođenja programa održano 90 sastanaka u zajednicama sa 1.350 učesnika i to većinom žena (1.080 žena). Manji broj muškaraca (270) je učestvovao na ovim sastancima jer je i program namijenjen prvenstveno ženama. Program se i dalje provodi u romskim zajednicama u devet BiH gradova.

Na ovaj način su po prvi put pokrenuti razgovori u zajednicama o nasilju u porodici i pravima žena, temama o kojima se gotovo uopšte ili nikako ne govori. Iskustva Romkinja liderica u provođenju ovog programa svakako moraju biti sagledana i sa stanovišta primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici koja pokazuju da u najvećem broju, učesnici nisu znali za donošenje zakona i mjere zaštite od nasilja u porodici, nadležnostima državnih institucija, itd.

Na sastanke u zajednicama Romkinje liderice su pozivale predstavnike policije i centara za socijalni rad da govore o svojoj ulozi u zaštiti od porodičnog nasilja. Ovaj model pružanja informacija i podizanja svijesti pokazao se kao efikasan početak uspostavljanja povjerenja zajednica u institucije sistema. Učesnice edukativnih sastanaka u zajednicama su se raspitivale o procedurama u pojedinim institucijama. Interesovale su ih nadležnosti koje imaju centri za socijalni rad, a koje policija. Navodile su i konkretne primjere i raspitivale se šta da poduzmu i kome da se obrate. Prepričavale su i loša iskustva koja su imale sa predstavnicima ovih institucija. Interesovale su se za moguće sankcije za zaposlene ako odbiju da im pruže pomoć.

Policijske službenike su najčešće pitale šta da rade kada policija ne reaguje na prijavu nasilja? Koliko policija može zadržati nasilnika u pritvoru? Šta da rade kada prijave nasilje i poslije toga se ono intenzivira? Može li nasilje prijaviti komšija ili dijete?

Predstavnike centra za socijalni rad su pitale šta oni konkretno mogu uraditi za žrtve nasilja, kako im mogu pomoći? Pitale su da li im centri mogu obezbijediti smještaj ako se odluče napustiti nasilnu vezu? Iznosile su svoja negativna iskustva sa predstavnicima centra i pitale šta da urade u tim situacijama. Koristile su priliku da pitaju i za druge usluge centra kao što je socijalna pomoć, dječiji doplatak i sl.

Učesnice sastanaka veoma malo znaju o radu nevladinih organizacija koja se bave sa problemom nasilja nad ženama, vrstama pomoći koje one pružaju, te načinima kako mogu koristiti podršku i pomoć organizacija. Mnoge žene su po prvi put čule za postojanje sigurnih kuća, centara za pružanje besplatne pravne pomoći i savjetovališta za psihološku pomoć.

Sastanci u zajednici su podrazumijevali učešće većeg broja žena ali i jednog broja muškaraca. Na ovaj način je osigurana potpuna transparentnost aktivnosti te omogućilo učešće članova zajednice koji su to željeli u diskusiji o temi važnoj za cijelu zajednicu. Prema iskustvima liderica, ovi sastanci su omogućili da se, po prvi put, unutar samih zajednica govori o pravu žena na život bez nasilja, da se žene upoznaju sa svojim pravima ali i da se otvori rasprava unutar same zajednice. Članovi zajednice često nisu znali da postoji Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i nisu poznavali nadležnosti institucija u ovakvom slučaju. Prema iskustvu liderica neki od učesnika su po prvi put čuli da je zakonom zabranjeno porodično nasilje i nasilje nad ženama.

Liderice su uočile da muškarci, nenaviknuti da se o ovoj temi otvoreno razgovara, su u nekim slučajevima smatrali da ovakva vrsta sastanaka nije dobra i da negativno utiče na žene koje se time podstiču da napuštaju muževe. U raspravama su često pronalazili opravdanja za nasilje nad ženama smatrajući to dijelom njihove tradicije, da je opravdano kada muž kažnjava ženu ako nešto pogriješi. Smatrali su da postoje određena pravila ponašanja žena i njihove obaveze. Naravno, jedan broj žena je podržavao ovakav stav smatrajući da se zna šta su muški a šta ženski poslovi, da se zna ko je glava kuće i koga se mora slušati.

Bilo je i drugačijih primjera gdje su muškarci osuđivali nasilje nad ženama i iznosili svoja lična iskustva vezana za nasilje u porodici. Na jednom od sastanaka u Visokom, na kojima su u većini bili prisutni mladi muškarci, oni sami predložili su da razmisle o konkretnim aktivnostima u borbi protiv nasilja koje bi mogli provoditi u svojim zajednicama. Slično je bilo i na nekim od sastanaka u Tuzli i Ključu. Mnogi muškarci su na sastancima prvi put su čuli za psihičko, ekonomsko ili seksualno nasilje što do tada nisu smatrali nasiljem u porodici. Ostale oblike su smatrali normalnim ponašanjem. Bili su iznenađeni i posljedicama koje nastaju uslijed preživljavanja nasilja.

Generalno iskustvo, sa do sada održanih sastanaka, pokazalo je da učešće predstavnika institucija, građana i nevladinih organizacija višestruko korisno za sve učesnike. Ovakav, proaktivan način rada institucija i nevladinih organizacija treba svakako nastaviti i intenzivirati. Sastanci su i sredstvo koje je pomoglo Romkinjama lidericama da u svojim zajednicama uspostave ili ostvare bolju saradnju sa predstavnicima institucija. U nekim zajednicama saradnja sa centrom ili policijom je do tada bila sporadična i nedovoljna. U dvije zajednice policija je predložila da Romkinju lidericu redovno informiše odnosno da je poziva u slučajevima porodičnog nasilja u Romskim zajednicama. Liderice su uspostavljanjem redovnu komunikaciju sa centrima za socijalni rad što je bila osnova i za rješavanje i nekih drugih prava koje nisu direktno vezana za slučajeve porodičnog nasilja, ali su važna sa položaj žena i njenu neovisnost.

Rad u zajednicama je pojedinim lidericama poslužio za uspostavljanje bolje saradnje sa medijima, kreiranje dodatnih projekata u njihovim organizacijama sa fokusom na borbu protiv nasilja nad ženama ili u jednom od slučajeva uticalo je na osnivanje ženske Romske organizacije koja, kako se kasnije pokazalo, je i prva ženska nevladina organizaciju na tom području. Zanimljivo da u ovom slučaju pored uspostavljanja dobre saradnje sa institucijama, se pokazalo i kao vrijedno za sve žene u tom gradu jer su se liderice obraćale i Romkinje i ne-Romkinje. I druge liderice i njihove organizacije bile su otvorene za učešće i podršku ne samo Romkinjama već svim ženama koje su zainteresirane da se informišu o svojim pravima.

Pružanje informacija ženama u individualnim slučajevima nasilja u porodici - Pored sastanaka u zajednicama Romkinje liderice su pružale jednostavne informacije u individualnim slučajevima direktno ženama žrtvama porodičnog nasilja o njihovim pravima i mogućnostima (van)institucionalne zaštite ili podrške. Liderice su provodile individualne razgovore sa ženama koje su im se direktno obraćale za pomoć. Ovakvi razgovori su imali za cilj da se ženama, žrtvama porodičnog nasilja osigura sigurno mjesto da ispričaju svoj slučaj i dobiju informaciju od koga, kako i gdje tražiti pomoć.

Program pružanja informacija je započeo paralelno sa sastancima u zajednicama u februaru 2010. godine. Do sada je na ovaj način 180 žena dobilo informacije i asistenciju u pojedinačnim slučajevima nasilja u porodici. Program se i dalje provodi u romskim zajednicama u devet BiH gradova.

Ovdje navodimo neka od iskustava žena Romkinja:

„Ja sam tražila pomoć preko suda, preko opštine, preko Medike, preko centra za socijalni rad u vezi malog kad je ostao kod oca. Mi smo imali probleme, tukao me non stop. Ja sam malog ostavila kod njega jer više nisam mogla trpiti udarce i maltretiranje. Malog sam uz pomoć tih institucija dobila preko suda.“

Razmatranje slučajeva u kojima je do sada pružena jednostavna pravna informacija ponovo je pokazala da se žene najčešće obraćaju za pomoć zbog nasilja počinjenog od strane njihovih partnera (najčešće vjenčani ili nevjenčani suprug). Poslije muževa kao najčešći nasilnici se pojavljuju članovi muževljeve porodice ili u nekoliko slučajeva sinovi. Više od polovine žena sa kojima je obavljen individualni razgovor se nikad nikom do tada nije obraćalo za pomoć. Od onih koje su odlučile da zatraže pomoć, najveći broj se obratio centru za socijalni rad i policiji, zatim nevladinim organizacijama, te manji medicinskim ustanovama.

„...A moram reći i da je policija sad dobra, hoće pomoći. Prije nisu bili takvi, nekad prije rata nisu ni dolazili. Sad kad ih zovneš dođu i urade šta mogu. Al ne smiju ga puno zatvarati, samo jedan dan, takav je zakon. A ti da njih zoveš i sto puta, oni će doći.“

Ipak, veliki broj žena koje su zatražile individualnu podršku nisu se i ne žele se obratiti institucijama. Žene ne traže pomoć zbog nepovjerenja u rad institucija zbog nepovjerenja, ranijih loših iskustava sa institucijama ili iskustava drugih žena koje poznaju, zatim zbog nepoznavanja prava koja imaju ili usluga koje pružaju pojedine institucije i nevladine organizacije, a vrlo često osjećaju stid i strah zbog nasilja koje trpe.

„Obraćala sam se centru za socijalni rad. Nisu mi nikad ništa pomogli. Dok nisam došla u udruženje „Budi mi prijatelj“ pa su mi oni rekli kome da se obratim, kako i šta. Oni su mi jedino pomogli. Kada je udruženje reagiralo tek tad su mi pomogli u centru.“

Veliki broj žena koje su se obratile za individualnu pomoć je izjavilo da će razmisliti o daljem traženju pomoći, da još nisu spremne prijaviti nasilje ili nisu htjele govoriti o tome šta će dalje poduzeti. Samo manji broj žena je rekao da će potražiti pomoć od institucija ili nevladinih organizacija, dok su žene čiji su sinovi nasilnici odgovorile da ne mogu prijaviti sina.

Žene se žale na rad uposlenika pojedinih institucija ili na zakonske propise koji ih onemogućavaju u ostvarivanju određenih prava, npr. broj djece kod ostvarivanja prava na socijalnu pomoć, propuštanje roka za prijavljivanje na biro za zapošljavanje čime se gubi pravo na zdravstvenu zaštitu, itd.⁴⁰ Kada se obraćaju institucijama žene se često osjećaju izgubljene unutar zakonskih propisa i pravila, brige za svoju budućnost i brige za djecu, straha od kontinuiranog višegodišnjeg nasilja. Žene često gube vjeru da one ili institucije mogu nešto učiniti da se nasilje koje trpe zaustavi. Suočavaju se sa predrasudama i nerazumijevanjem.

„Obraćala sam se svima, došla sam čak i do načelnika. Znači svima sam se obraćala. Na koja god sam vrata došla jednostavno su me istjerali. Nema kuda ja nisam išla, čak sam išla i tamo za ljudska prava. Rekli su mi, mi vas ništa ne razumijemo. Pa nisam luda, ako sam nepismena, nisam luda.“

Vrlo važan aspekt zaštite žena od porodičnog nasilja, koji treba imati na umu, jeste ukupan položaj Romkinja, njihovo siromaštvo i društvena isključenost. Žene se ne odlučuju da

40 Npr. u Zeničko-dobojskom kantonu žena koja ima jedno dijete nema pravo na socijalnu pomoć.

prijave nasilje jer prihodi porodice, a to su često dječji doplatak ili neka druga vrsta socijalne pomoći, rješenjem centra glase na muža. Zbog neinformisanosti žene smatraju stoga muža hraniteljem porodice i plaše se da će izgubiti prihode. Također, birokratizovanost postupka je prepreka prilikom ostvarivanja prava jeste jednim djelom problem:

„Kada tražite naknadu za tuđu njegu i pomoć, traže da predate dosta papira. Čekate po mjesec, nekad mjesec i po, da bi dobili 50 KM. To je mene i odbilo. Kad su mi rekli koliko mi treba dokumentacije, odustala sam.“

Da, zakoni su jednaki za sve ali brojne Romkinje se suočavaju sa cijelim nizom problema i prepreka u ostvarivanju zakonom garantovanih prava. Žene se suočavaju se sa cijelim nizom poteškoća kod ostvarivanja najosnovnijih prava za sebe i svoju djecu:

„Kod mene samo dva sina imaju knjižicu. Jedan ima preko opštine. Drugi preko centra za socijalni rad, sad će u školu i skinut će ga. Ostali nemaju knjižicu. Imam još dvije curice koje su maloljetne i idu u školu i one nemaju knjižice. Jedna je drugi razred, a druga će šesti. One nemaju pravo na liječenje zato što su mene bili skinuli sa Biroa. Ja nemam pravo na liječenje, javljam se i dalje na Biro ali nemam pravo na liječenje, ni djeca ni ja.“

Veliku prepreku predstavljaju i stereotipi o Romkinjama koje ne žele da rade, da se školuju ili uklope u društvo. Realnost života Romkinja kaže:

„Ja imam završenih šest razreda osnovne škole. Dva sam vandredno završila preko udruženja „Romano centro“, tako da sad imam završenih osam razreda. Predala sam na Biro ali nikad me nisu zvali. Kad profesori ostaju bez posla, šta ću onda ja dobiti sa osam razreda.“

„Kad se obratiš za pomoć, kažu imate svoju organizaciju. Nekad davno kad sam išla u vezi ovog prvog sina koji ide u školu, kažu imate vi svoju organizaciju. Ima on oca živog. Onda su me ubili u pojam da ja nigdje ne idem da tražim pomoć. Sad sam odlučila da ću se za ovog malog što ima Downov sindrom obratiti opštini da mi pomognu. Pa da nešto, eto barem tuđu njegu i pomoć, izganjam. Pa da mogu da obezbjedim šta treba tom djetetu.“

Nasilje nad ženama je ozbiljan društveni problem. Efikasna primjena zakona i politika u ovoj oblasti je važan element borbe protiv nasilja. Uz to, borba protiv nasilja nije moguća ako se istovremeno ne učine naponi za poboljšanje sveukupnog položaja žena u BiH. Nedostatak obrazovanja, zaposlenja, brige o djeci i stanovanja su važna pitanja koja umnogome utiču na odluku žena da napuste nasilne partnerske odnose, da slučaj prijave i dobiju zaštitu. U slučaju Romkinja, ova rješavanje ovih pitanja su od suštinskog značaja kao i borba protiv stereotipa, isključenosti i diskriminacije u zajednici i BiH društvu.

Romske ženske nevladine organizacije i Romkinje liderice nastavljaju djelovati unutar svojih zajednica i društva naročito kroz informisanje i podršku ženama. Program „Romkinje za život bez nasilja“ se nastavlja provoditi kroz sastanke u zajednicama i pružanje informacija za žene žrtve porodičnog nasilja u romskim zajednicama. Istovremeno, partnerske organizacije i grupa Romkinja liderica će kroz aktivnosti javnog i zakonodavnog zagovaranja ciljati na poboljšanje položaja Romkinja kroz zakonodavstvo i praksu te će nastojati da zakoni i politike u oblasti prevencije porodičnog nasilja učine programe podrške i pomoći ženama žrtvama nasilja efikasnim i primjenjivim a istovremeno osjetljivim na žene koje su izložene diskriminaciji i marginalizaciji u BiH.

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Unapređenje rodne i manjinske ravnopravnosti Romkinja je ključni preduslov za ostvarivanje osnovnog ljudskog prava Romkinja na ravnopravan tretman pred zakonom. Zakon jeste jednak za sve ali ekonomska, socijalna i svaka druga marginalizacija Romkinja vodi ka većem procentu nasilja i diskriminacije prema Romkinjama u odnosu na ne-Romkinje.

Dosadašnja primjena zakonodavstva i politika za sprečavanje porodičnog nasilja pokazuje nejednakost u zaštiti i pravima žrtava porodičnog nasilja koja ovisi o tome da li žrtva nasilja živi u manjem ili većem gradu, da li je usvojen, da li i kako se primjenjuje Protokol o postupanju u slučajevima porodičnog nasilja, budžetu pojedinog područja (bez obzira u kojem entitetu žrtva nasilja živi) kao o razlikama po osnovu zakonodavstva između entiteta.

Stoga:

Opšte preporuke za unapređenje rodne ravnopravnosti Romkinja

Hitno je potrebno izvršiti izmjene Strategije za rješavanje problema Roma iz 2005. godine i Akcionog plana rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite iz 2008. godine i Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma i drugih nacionalnih manjina iz 2004. godine, odnosno revidiranog Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma iz 2010. godine na osnovu smjernica postavljenih u Okviru Evropske unije za nacionalne strategije za integraciju Roma do 2020. godine usvojene na nivou Evropske komisije iz aprila 2011. Godine.⁴¹

Vijeće ministara BiH a posebno Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u saradnji sa nadležnim entitetskim ministarstvima, Agencijom i Centrima za ravnopravnost spolova trebaju hitno započeti proces izmjena i dopuna Strategije za rješavanje problema Roma iz 2005. godine kao i revidiranje Akcionih planova iz 2008./2010. godine kako bi se pitanje ravnopravnosti spolova i prava žena Romkinja na adekvatan, efikasan i provodiv način integriralo u postojeće dokumente. Prilikom izmjena i dopuna ovih dokumenata potrebno je uključiti stavove i mišljenja Romkinja liderica, te voditi računa o potrebama žena Romkinja. Sve usvojene politike moraju biti praćene odgovarajućim budžetima kako bi se osigurala primjena ovih dokumenata u praksi.

Neophodno je u Akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma (2010.) te podzakonske akte kojima se detaljnije reguliše obrazovni proces unijeti odredba o obaveznim rodno senzitivnim i manjinskim kvotama prilikom upisa u srednje škole i fakultete odnosno visoke škole. Ove rodne i manjinske kvote moraju biti ugrađene i u podzakonske akte kojima se regulišu uslovi za dodjelu stipendija za osnovno, srednje i visoko obrazovanje.

Prilikom revidiranja Akcionog plana o zapošljavanju Roma (2008.) potrebno je unijeti odredbe kojima se posebno cilja na povećanje zaposlenosti Romkinja i to kroz programe kvalifikacije i prekvalifikacije Romkinja, odnosno uvođenja programa cijelo-životnog učenja koji će ciljati na obrazovanje Romkinja za poslove koji se traže na tržištu rada. U programima za stimulisanje zapošljavanja i samozapošljavanja potrebno je uvesti i rodno osjetljive kvote koje će ciljati na povećanje zaposlenosti Romkinja. Nadalje, ovako razvijeni programi trebaju

41 An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, Brussels, 5.4.2011 COM(2011) 173 final, dostupno na http://ec.europa.eu/justice/policies/discrimination/docs/com_2011_173_en.pdf

imati i komponentu snažnog javnog informisanja Romkinja i romskih zajednica o mogućnostima i načinima ostvarenja prava iz Akcionih planova. Također, Akcion plan mora integrirati i konkretnu podršku ženama prilikom izrade biznis plana neophodnog za prijavu na programe samozapošljavanja koju će pružati nevladine organizacije i/ili službe za zapošljavanje.

Primjena ovako uvedenih programa zapošljavanja i samozapošljavanja moraju biti redovno praćeni i njihovi rezultati evaluirani. Firme koje se prijavljuju na ovako raspisane konkurse moraju prethodno dostaviti dokaze da su operativne i funkcionalne. Ponovno primanje sredstava iz ovih programa firmama bi trebalo usloviti, između ostalog, dokazom kako su prethodna sredstva potrošena, brojem osoba/Romkinja koje su zaposlene i još uvijek rade u firmi koja ponovno aplicira. Samo na taj način će se postići održivost i efikasnost Akcionih planova.

Akcioni planovi za obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje i zdravstvenu zaštitu moraju imati komponentu osnaživanja i integrisanja žena žrtava nasilja a kako bi se ovim ženama osiguralo pravo na život bez nasilja i pravo izbora gdje, kako i sa kim da žive.

Agencija za ravnopravnost spolova i Gender centri entiteta bi trebali dodatno provesti raspravu, sa ženskim Romskim organizacijama i stručnjakinjama iz odgovarajućih oblasti o donošenju posebne strategije o unapređenju prava Romkinja sa fokusom na prioritetne oblasti pri čemu treba uzeti u obzir trenutne aktivnosti ženskih Romskih udruženja na izradi njihove strategije. Također, rasprava bi trebala obuhvatiti načine kako integrirati unapređenja ravnopravnosti Romkinja u postojeći Gender akcioni plan (GAP) i finansijski instrument za provođenje FGAP.

Potrebno je donijeti Strategiju za rodnu senzibilizaciju institucija i romskih zajednica kako je to predviđeno Strategijom za rješavanje problema Roma iz 2005. godine. Strategija bi svakako trebala da koristi i intenzivira postojeća iskustva različitih nevladinih organizacija u podizanju svijesti o pravima žena i rodnoj ravnopravnosti kroz provođenju sastanaka na terenu, direktno u Romskim zajednicama uz učešće predstavnika državnih institucija. U provođenju ove strategije na terenu ključno je uključiti ženske Romske nevladine organizacije kako bi se steklo povjerenje, uključivanje i informisanje što većeg broja Roma i Romkinja u ove aktivnosti.

Nasilje nad Romkinjama naročito nasilje u porodici

U pripremi je nova Strategije za prevenciju i borbu protiv porodičnog nasilja koja bi trebala integrirati pitanje obrazovanja zajednica, svih građana i građanki, o pravima iz pozitivnog zakonodavstva i mehanizama zaštite i pomoći ženama žrtvama nasilja u porodici. Kod planiranja i provođenja ovakvih aktivnosti u Romskim zajednicama potrebno je koristiti i nadalje razvijati kapacitete unutar Romskih nevladinih organizacija koje rade na pitanjima zaštite ženskih ljudskih prava.

Potrebno je snažno medijski promovirati pitanje položaja Romkinja u BiH kao i aktivnosti ženskih romskih nevladinih organizacija na borbi protiv nasilja u porodici i borbi za bolji položaj Romkinja u porodici, zajednici i BiH društvu.

Nasilje u porodici

Potrebno je da Bosna i Hercegovina potpiše i ratificira Konvenciju Vijeća Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2011.) koji razrađuje osnovne standarde za efikasno sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama uključujući i nasilje u porodici.

Potrebno je da entitetske parlamentarne komisije za ravnopravnost spolova provedu hitnu javnu raspravu o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, kao i drugih zakona primjenjivih u slučajevima porodičnog nasilja, te podzakonskih akata koji regulišu primjenu ovih zakona a naročito zaštitnih mjera, koja će uključiti profesionalce iz policije, centara za socijalni rad, pravosudnih institucija i nevladinih organizacija sa ciljem donošenja izmjena i dopuna Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Izmjene Zakona u oba entiteta bi trebale ciljati na:

- jasno definiranje i sankcioniranje porodičnog nasilja kao krivičnog djela,
- definiranje prava žrtve nasilja na socijalnu zaštitu kao i prava na novčanu pomoć neovisnu od ostalih prava po osnovu socijalne zaštite,
- izjednačavanja prava, postupka nadležnih institucija u slučaju nasilja u porodici i sistema podrške žrtvama nasilja u oba entiteta i između regija/kantona,
- jasno definiranje zaštitnih mjera i njihovo razdvajanje od sankcija za počinioca nasilja, uspostavljanje efikasnog sistema provođenja i praćenja zaštitnih mjera, definisanje nadležnost i institucije u pokretanju prekršajnog postupka u slučaju neizvršavanja mjera, te definisanje načina provođenja zaštitnih mjera u podzakonskim aktima

Potrebno je osigurati punu primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u oba entiteta kroz korištenje postojećih mehanizama kontrole i praćenja primjene zakona npr. kroz parlamentarne komisije kako bi se osiguralo efikasno i pravovremeno djelovanje svih institucija na uočene probleme.

Agencija za ravnopravnost spolova/Gender centri na nivou entiteta trebaju osigurati vođenje redovne evidencije i statistika o prijavljenim, procesuiranim i završenim slučajevima nasilja u porodici.

Hitno osigurati kontinuirane programe obuke za policijske službenike, stručne radnike centara za socijalni rad, zdravstvenih institucija i organa pravosuđa u cilju adekvatne primjene zakona i pružanja adekvatne pomoći i podrške žrtvama nasilja. Ovi programi trebali bi podrazumijevati i redovnu razmijenu iskustava i znanja između institucija i uposlenika na poslovima borbe protiv porodičnog nasilja. Potrebno je uspostaviti jedinstven koordiniran i djelotvoran odgovor institucija i nevladinih organizacija na cijeloj teritoriji BiH u slučajevima porodičnog nasilja.

Entiteti, kantoni i općine su moraju osigurati sredstva za rad sigurnih kuća kroz budžete.

Potrebno je uspostaviti efikasne mehanizme za provođenje i kontrolu izrečenih zaštitnih mjera, obrazovati profesionalce za provođenje zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u drugim regijama i kantonima gdje to nije urađeno.

Potrebno je izmijeniti Pravilnik o provođenju zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u dijelu koji reguliše mogućnost provođenja ovog tretmana koji

će predvidjeti odgovarajuću stručnost za rad sa počiniocima nasilja te omogućiti provođenje tretmana od strane fizičkih i pravnih lica koja imaju odgovarajuće obrazovanje za ovakav rad. Potrebno je nastaviti redovnu edukaciju profesionalaca u svim regijama i kantonima za rad sa počiniocima nasilja.

Policija

Entitetska ministarstva unutrašnjih poslova i pravde moraju osigurati striktno provođenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u oba entiteta u dijelu koji se odnosi na postupanje policije, obaveznog dolaska na lice mjesta po pozivu, prikupljanja svih raspoloživih dokaza, podnošenje i prosljeđivanje prijave na daljnje postupanje nadležnim institucijama u slučajevima nasilja u porodici.

Potrebno je informisati građane o korištenju postojećih mehanizama unutrašnje kontrole za slučajeve rasističkih i diskriminirajućih postupaka ili u slučajevima nepostupanja službenika policije prema zakonu te ovakve slučajeve prijaviti i pokrenuti postupke.

Centar za socijalni rad

Entitetska ministarstva za rad i socijalnu politiku FBiH i Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS moraju utvrditi i osigurati provođenje specifičnih programa obuke za zaposlene u Centrima za socijalni rad u cilju njihovog senzibiliziranja za rad sa žrtvama nasilja u porodici, te za pružanje svih vidova podrške i pomoći u okviru svojih nadležnosti žrtvama nasilja u porodici.

Kako bi centri za socijalni rad mogli da efikasnije odgovore zadacima u pogledu zaštite žrtava nasilja u porodici potrebno je ojačati centre kadrovski i stručno a naročito i osigurati adekvatno finansiranje ovih institucija kroz budžete. Entitetska i kantonalna ministarstva za socijalnu politiku moraju osigurati jednako funkcionisanje centara za socijalni rad uključujući pravila o obaveznoj brojnosti, strukturi i stručnosti zaposlenih stručnih radnika u centrima.

Potrebno je uspostaviti redovnu superviziju svih uposlenika, naročito onih koji rade na slučajevima porodičnog nasilja. Neophodno je osigurati redovnu unutarnju kontrolu rada uposlenika Centara sa ciljem striktnog provođenja zakona.

Organi pravosuđa

Potrebno je u okviru entitetskih ministarstva pravde, uz konsultacije sa profesionalcima iz oblasti pravosuđa, hitno poduzeti aktivnosti na uspostavljanju posebnih odjeljenja u okviru sudova i tužilaštava koja će se baviti isključivo slučajevima nasilja u porodici, rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije. Na ovaj način sudije i tužioci bi mogli imati kontinuitet u edukaciji u navedenim oblastima, pratiti pojedinačne slučajeve, naročito slučajeve kontinuiranog dugogodišnjeg nasilja u istim porodicama i istim počiniocima, itd. Od izuzetne važnosti bi bilo razvijanje i uspostavljanje prakse unutar tužilaštava i sudova da se slučajevi porodičnog nasilja temelje na cijelom nizu dokaza a kako se izbjeglo temeljenje slučajeva samo na iskazu žrtve/žrtava nasilja.

Potrebno je da tužitelji imaju mogućnost procesuiranja slučajeva nasilja po službenoj dužnosti i kada žrtva odustane od prijave.

Potrebno je da se hitno prekine sa dosadašnjom praksom da se slučajevi trgovine ženama/prodaje mladih Romkinja u svrhu udaje ili ekonomske ili seksualne eksploatacije od strane suda odbacuju zbog tumačenja da se radi o Romskoj tradiciji. Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima u sklopu Ministarstva sigurnosti BiH u saradnji sa drugim relevantnim Ministarstvima, i pravosudnim institucijama i nevladinim organizacijama moraju poduzeti hitne mjere u cilju sprječavanja prodaje a u suštini trgovine Romskim djevojčicama.

Međunarodna zajednica

Potrebno je nastaviti finansijski i na druge načine podržavati razvoj kapaciteta ženskih romskih organizacija i programa koji ciljaju na borbu za ženska ljudska prava i život bez nasilja. Nadalje, bilo bi potrebno podržati informativne kampanje o pravima i mehanizmima zaštite za žene žrtve nasilja i diskriminacije.

Kako je uloga međunarodne zajednice u donošenju i provođenju programa za poboljšanje položaja Roma u BiH od nesumnjive važnosti snažno podcrtavamo neophodnost hitnog integrisanja mjera u sve postojeće Akcione planove koje će odgovoriti na posebne potrebe i probleme Romkinja. Prilikom reforme Akcionih planova koja se priprema neophodno je osigurati učešće i utjecaj Romkinja liderica u diskusijama i donošenju ovih planova.

6. ANEKS

Lista Romkinja liderica i predstavnica romskih (ženskih) nevladinih organizacija koje su učestvovala u izradi Izvještaja (prema abecednom redu)

1. Ahmetović Šaha, Udruženje Roma „Veseli brijeg“, Banja Luka
2. Bajramović Indira, Udruženje „Bolja budućnost“, Tuzla
3. Bešić Sanela, "Romski informativni centar Kali Sara ", Sarajevo
4. Fafulić Razija (Goca), Udruženje „Centar za majke Nada,“ Kakanj
5. Hakić Jasmina, "Romska Suza", Srebrenica
6. Halilović Melina, Udruženje „Budi mi prijatelj,“ Visoko
7. Jašarević Aida, Udruženje „Romano Centro,“ Zenica
8. Mirković Snježana, Udruženje "Romska djevojka" (Romani Ćej), Prnjavor
9. Musić Naima, Udruženje „Centar za majke Utjeha,“ Zenica
10. Tahirović Alena, Udruženje Roma „Ponjir,“ Ključ

LITERATURA KORIŠTENA U IZRADI OVOG IZVJEŠTAJA:

Izveštaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH, Prava za sve u partnerstvu sa ICVA i grupom Romkinja liderica i predstavnic organizacija civilnog društva, novembar 2010. godine

Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaj Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova u BiH, maj 2011. godine

Alternativni izvještaj o implementaciji CEDAW konvencije i ženskim ljudskim pravima u BiH,“ grupa nevladinih organizacija, oktobar 2010. godine

Izveštaj o stanju ljudskih prava u BiH za period januar – decembar 2010. godine, Helsinški komitet za ljudska prava u BiH

Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: Model koordiniranog odgovora zajednice, Tanja Ignjatović, Rekonstrukcija Ženski fond, Beograd, 2011. godine

Strategija za rješavanje problema Roma u BiH, Vijeće ministara BiH, 2005. godina,

Izveštaj o implementaciji Akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, Romski informativni centar Kali Sara i Decade Watch, Sarajevo, april 2011. godine.

Nismo naučile(i), tako smo živjele(i), Medica Zenica, Infoteka, januar 2001. godine

Trafficking in Persons Report, U.S. State Department, jun 2009. godine

